

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Žižkovo náměstí 5, 771 40 Olomouc

Katedra společenských věd

Živé a zaniklé tradice, zvyky a obyčeje na Šternbersku

Bakalářská práce

Autor práce: Lenka Lhotská

Vedoucí práce: doc. Mgr. Antonín Staněk, Ph.D.

Olomouc 2023

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, uvádím v seznamu použité literatury a zdrojů.

Ve Šternberku dne 01.12.2023

Lenka Lhotská

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce doc. Mgr. Antonínu Staňkovi, Ph.D., za odborné vedení, cenné rady a komentáře. Dále bych chtěla poděkovat všem pamětníkům, kteří mile a ochotně odpovídali na mé dotazy a v neposlední řadě svým čtyřem dětem za samostatnost, trpělivost a hlavně podporu, bez které by tato bakalářská práce nemohla vzniknout.

Obsah

Úvod	6
1 Vymezení pojmů	8
2 Charakteristika mikroregionu Šternbersko.....	11
3 Tradice, zvyky a obyčeje – jejich původ a význam.....	17
3.1 Masopust	17
3.2 Velikonoce.....	19
3.3 Filipojakubská noc a pálení čarodějnic	22
3.4 Dožínky	23
3.5 Svatý Martin.....	24
3.6 Advent a Vánoce, silvestr, Nový rok a Tři Králové.....	25
4 Šternberk.....	31
4.1 Zvyky, tradice a obyčeje ve Šternberku	31
4.2 Zaniklé tradice ve Šternberku	44
5 Bohuňovice	46
5.1 Tradice, zvyky a obyčeje v obci Bohuňovice	46
5.2 Zaniklé tradice, zvyky a obyčeje v obci Bohuňovice.....	56
6 Jívová.....	59
6.1 Tradice, zvyky a obyčeje v obci Jívová	60
6.2 Zaniklé tradice, zvyky a obyčeje v obci Jívová	64
Závěr.....	66
Seznam zdrojů:.....	68
ANOTACE	73

„Vyjma jazyk není podstatnější stránky lidového života nad všeliké zvyklosti lidu, není nic, čím by jeho rysy určitěji byly vyznačeny. Nemíníme pouze lesklé slavnosti a do očí bijící obyčeje při důležitějších událostech, ale i drobnůstky, pravidelné obraty, pořekadla atd. v každodenním všedním životě. Vedle mluvy mateřské jsou zvyky dále nejdůležitějším dědictvím po předcích, a dědictví toto lid také houževnatěji si zachovává než samu mluvu. Ze zvyků též nejlépe vyzívá povaha lidu a jeho vniterní život, jeho názory, takže zvykosloví téměř se kryje s lidovým dušeslovím.“

Emanuel Kovář (1861-1898)

Úvod

Hlavním cílem této bakalářské práce je přiblížení živých a zaniklých tradic, zvyků a obyčejů na Šternbersku.

Současné Šternbersko je regionem s bohatou historií, významnými kulturními památkami místního i národního významu a zajímavými kulturními, společenskými i sportovními akcemi. Bohaté kulturní tradice, se kterými se v současnosti na Šternbersku setkáváme, oslovují všechny věkové kategorie bez výjimky. Ale kde se tyto tradice, zvyky nebo obyčeje vzaly? Odkud pochází? Které z nich již zanikly a co bylo důvodem? Které z tradic, zvyků, či obyčejů jsou plynule udržovány nebo obnovovány? Jak lidé dodržovali tyto v minulosti a jak se podílejí na jejich zachování, či předání odkazu dalším generacím? Nejen na tyto otázky, které ve mně vzbuzují velký zájem a o kterých jsem měla spíše povrchní přehled, byly důvodem zvolení tématu této bakalářské práce a jejího zaměření.

Abychom dosáhli stanoveného cíle, bude tato práce rozdělena do šesti kapitol. V úvodu si krátce vymezíme základní pojmy, které se k danému tématu pojí. V další kapitole bude charakterizován mikroregion Šternbersko – jeho geografická poloha a historický vývoj. Ve třetí kapitole si přiblížíme a objasníme původ nejvýznamnějších svátků roku a tradice, které se k těmto svátkům váží a také s nimi spjaté zvyky a obyčeje. V posledních třech kapitolách si ve vybraných obcích na Šternbersku zmapujeme tradice a s nimi související zvyky a obyčeje, s cílem přiblížit si jejich proměny v historii a jejich podobu v současnosti těchto obcí, jejich zobecněné prožívání – udržování, či obnovování. Taktéž se zaměříme na tradice zaniklé. Zajímat nás budou i aktivity obcí, nebo místních organizací a spolků na zachování či obnově předmětných tradic. Vzhledem k charakteru této bakalářské práce a jejímu rozsahu byly pro tuto práci vybrány pouze tři obce z oblasti Šternberska, kterými jsou Šternberk, Bohuňovice a Jívová. Jedním z důvodů výběru těchto obcí je můj osobní vztah k nim. Dalším důvodem je geografická poloha obcí v návaznosti na způsob prožívání svátků a tradic v minulosti, když Šternberk a Jívová patřily za války k Sudetům, byly to obce německého charakteru a po roce 1946 byly nově dosídleny. Bohuňovice jsou naopak typickým představitelem hanácké kultury a byly vždy ryze českou obcí. Práce je teoretického charakteru.

Při tvorbě této bakalářské práce bude využito několik metod. První z nich je forma literární rešerše, kdy byla ke zvolenému tématu dohledána odpovídající literatura. Jedná se jak o literaturu odbornou, např. Eva Večerková ve své publikaci podrobně popisuje *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*, *Výročním obyčejům, zvykům a slavnostem* se taktéž věnuje Daniel Drápala. Dále budou použity publikace regionálních autorů, kde se dějinami obcí

zabývají – Karel Fiala a David Papajík. Šternberské historii se věnuje i Vlasta Hlůzová, mimo jiné popisuje i historii ochotnického divadla ve Šternberku. Dějinám obce Bohuňovice se věnuje Jana Burešová, která okrajově popisuje některé místní tradice, zvyky a obyčeje. Podrobnému popisu nejznámějšího zvyku v Bohuňovicích „Matičky“ a dalším tradicím v obci se ve svých publikacích a příspěvcích věnuje Anna Grúzová. Dějinami obce Jívová se zabývá publikace Josefa Bartoše a Stanislavy Kovářové. Veškerá další literatura, sborníky, encyklopedie a internetové zdroje jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Problematikou obcí Šternberk, Bohuňovice a Jívová se zabývají také práce studentů Univerzity Palackého v Olomouci – např. diplomová práce Barbory Zajíčkové (2023), *Šternberk jako vlastivědné téma ve výchově k občanství*, která mimo jiné stručně popisuje lidové tradice ve Šternberku, dále diplomová práce Jany Kvietkové (2014), *Folklór regionu Haná jako součást nabídky cestovního ruchu* se okrajově dotýká nábožensko-folklorního zvyku „Matičky“ v Bohuňovicích a Jívové se věnuje ve své diplomové práci Lenka Tomášková (2013), *Malotřídní škola jako kulturní a společenský fenomén v obci*, kde autorka popisuje jak se učitelé a žáci ZŠ Jívová podílí na udržování tradic jako součásti vesnického folkloru. Vzhledem k tomu, že žádná z prací se nezabývá podrobným zpracováním tématu živých a zaniklých tradic, zvyků a obyčejů v těchto obcích, vzniká předkládaná bakalářská práce i za tímto účelem.

Další metodou bude amatérská badatelská činnost, která zahrnuje analýzu textu z obecních kronik a obecních periodik. V kronikách nacházíme informace o konání různých obecních zvyklostí, ale jejich popis není až tak podrobný, jde spíše o statistický, ale cenný údaj, že se daná zvyklost v témže roce konala. K podrobnějšímu popisu obecních zvyklostí budou využita obecní periodika.

Poslední metodu budou tvořit údaje z orální historie, které budou zpracovány formou polostrukturovaných rozhovorů s pamětníky z obcí. Pamětníci budou dotazováni na vzpomínky, které se jim vybaví v souvislosti s tradicemi, zvyky a obyčejí v jejich obcích. Cílem bude získání doplňujících informací v přirozeném prostředí dotazovaných. Zaznamenané informace budou následně interpretovány do kapitol týkajících se předmětných obecních tradic, aby tak doplnily význam celého tématu.

Předkládaná bakalářská práce může sloužit jako podklad pro pedagogy ve vzdělávací oblasti Rámcového vzdělávacího programu pro základní školy (RVP ZV) Člověk a společnost, ve vzdělávacím oboru Výchova k občanství v rámci učiva 2. stupně ZŠ – naše škola; naše obec, region, kraj; naše vlast a kulturní život obec, region, kraj; naše vlast a kulturní život.

1 Vymezení pojmů

V úvodu této práce si vymežíme pojmy jako jsou tradice, obyčej, zvyk, festivity/slavnost a lokální kultura, se kterými se budeme v průběhu práce setkávat. Především pojmy tradice, obyčej a zvyk jsou často zaměňovány, proto si je zde vysvětlíme tak, aby byl jejich význam co nejvíce přiblížen potřebám této práce.

Tradice

Jak se uvádí v otevřené encyklopedii, pojem **tradice** „pochází z latinského pojmu *traditio*, který vznikl spojením *trans* (přes) a *dare* (dávat) a znamená předávání, a to nejčastěji mezigenerační předávání poznání, schopností, obyčejů či mravů v rámci kultury nebo skupiny“. Jde o kulturní dědictví, které je předáváno z generace na generaci. Zahrnuje „vědecké poznání, umění, rituály, morální pravidla a recepty na přípravu jídel“. K pojmu tradice můžeme řadit i „dočasně platné zvyklosti – vše, co je běžné a obvyklé.“¹

Tradice však není jen o předávání informací z generace na generaci, je to o předávání zpracované zkušenosti a moudrosti, tradice se musí prožít a musí dojít k uvědomění si tohoto prožitku a porozumění jeho poslání.²

Lidové tradice v našich podmínkách navazovaly především na průběh vegetačního, kalendářního a *liturgického roku*³, ale mohly to být i svátky nebo menší slavnosti týdenního koloběhu. Taktéž sem patří i „zásadní i okamžiky v životě jednotlivých lidí či společnosti, a to buď jako právě probíhající události, nebo také jako připomínky událostí minulých“.⁴

Obyčej

V etnologické literatuře je pojem obyčej „obvykle užíván jako shrnující výraz pro obřady a slavnosti“.⁵ Obyčej můžeme definovat jako „tradicí ustálený způsob sociokulturního chování, jednání a konání odvíjející se od ustáleného vzoru“. Obyčeje můžeme rozlišovat jako „výroční/kalendářní, pracovní, společenské, právní apod“.⁶

¹ *Tradice*. [online]. Multimediaální česká otevřená encyklopedie: Multimediaexpo.cz. [cit. 07-06-2023]. Dostupné z: <http://www.multimediaexpo.cz/mmecz/index.php/Tradice>.

² PATERKO, Ladislava. *Naše tradice*. s. 8.

³ *Liturgický, nebo-li církevní rok je v křesťanském prostředí souhrn svátečních dnů a časových úseků sestavených do pevné struktury v období jednoho roku. Ústředním bodem liturgického roku je Slavnost Zmrtvýchvstání Páně (Velikonoce)*.

Liturgický rok [online]. Biskupství Českobudějovické. [cit. 12-10-2023]. Dostupné z: www.bcb.cz/zivotni-udalost/liturgicky-rok/.

⁴ KARLOVÁ, Jana. *Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa*. s. 43.

⁵ VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*. s. 12.

⁶ DRÁPALA, Daniel. *Výroční obyčeje, zvyky a slavnosti*. s. 8.

Obyčeje jsou rozšířené a ustálené a jsou uplatňovány v opakovaných situacích každodenního života, ale především ve významných momentech života člověka, společnosti a přírody.⁷

Výroční/kalendářní obyčeje jsou souhrnem obřadů, zvyků a slavností vázaných na cyklus života přírody v průběhu roku nebo na církevní a občanské svátky v kalendáři.⁸ Tyto obyčeje jsou „kulturní jevy velmi dlouhého trvání“ a jsou významným historickým a současným milníkem charakterizujícím tradičnost přetrvávající v čase. Obyčejové tradice se měnily s dobou, s novými hospodářskými vazbami, s měnícím se životním stylem lidí, ale i se snahou jednotlivců, spolků a sdružení o zachování lidové kultury.⁹

Zvyk

Zvyk a obyčej k sobě mají významově velmi blízko, často se tyto pojmy zaměňují, jsou považovány za synonyma. V současnosti jsou však snahy o samostatnou definici pojmu zvyk. Při definici zvyku se z definice obyčeje vychází. Zjednodušeně lze zvyk označit za „ustálené, uznané a obecně přijaté stereotypní jednání zakotvené v rámci určité skupiny. Jeho praktikování však není tak závazné vůči okolní společnosti jako v případě obyčeje“.¹⁰

Festivita/slavnost

Pojem festivita se objevuje v české odborné literatuře až v posledních letech. Pochází z latinského festivitem, ale do našeho prostředí se dostal převážně z anglického festivity (slavnostní, sváteční, radostná oslava).¹¹

Festivitu můžeme tedy definovat jako „veřejně prožívanou kolektivní událost slavnostního charakteru. Svým obsahem a formou se vyčleňuje z běžného režimu všedního dne. Festivita napomáhá k přirozené společenské komunikaci, může být jednorázovou akcí i slavností s periodickým opakováním (tradicí)“. V lidovém prostředí můžeme festivitou považovat za okamžik úzce spjatý s tradicí (lidový obřad, obyčej, zvyk).¹²

⁷ *Obyčejová tradice*. [online]. Lidová kultura.cz. [cit. 09-03-2023]. Dostupné z: <https://www.lidovakultura.cz/lidova-kultura/lidova-kultura-v-cr/lidova-kultura-nematerialni-heslar/obycejova-tradice/>.

⁸ Tamtéž.

⁹ VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*. s. 13.

¹⁰ *Výroční obyčeje na Moravě – tradice a současnost. Terminologie*. [online]. Muni.cz. [cit. 09-03-2023]. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/ff/js19/mapa_obyceje/web/pages/terminologie.html.

¹¹ Tamtéž.

¹² DRÁPALA, Daniel. *Výroční obyčeje, zvyky a slavnosti*. s. 9.

„Festivita je kulturní fenomén širšího společenského charakteru s různým lidovým zaměřením (církevní, národní, folklorní), oslavným připomenutím významné události, památky, výročního dne“.¹³

Lokální kultura

Pojmem lokální kultura rozumíme označení „jedinečného, neopakovatelného, relativně nezávislého sociokulturního systému“, prostorově ohraničeného fyzicky či symbolicky s lokálním společenstvím, které po generace zajišťuje pokračování kultury. Vyznačuje se především v menších obcích a svým „architektonicko-urbanistickými, socioekonomickými a historickými charakteristikami“ se „vymezuje oproti obcím, které se odklání od lokálních symbolů, tradic a společenství“. Lokální kultury jsou většinou „svázané s místním společenstvím a jsou materiálně i symbolicky zakořeněny v místě a krajině“.¹⁴

Lokální kultura hraje významnou roli v dění každé obce. Chápeme ji jako způsob života lidí na vesnicích a městech, jejich aktivity v kulturní oblasti, jejich vztah ke kulturnímu dědictví a k místním zvykům a tradicím.¹⁵

¹³ VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*. s. 13.

¹⁴ KARLOVÁ, Jana. *Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa*. s. 53-54.

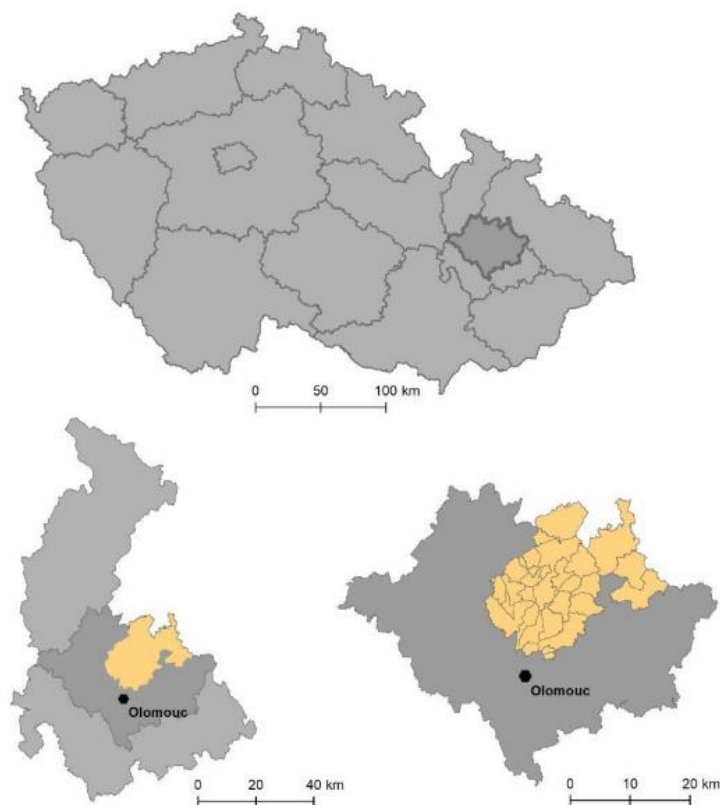
¹⁵ PATOČKA, Jiří a Eva HEŘMANOVÁ. *Lokální a regionální kultura v České republice: kulturní prostor, kulturní politika a kulturní dědictví*. s. 63.

2 Charakteristika mikroregionu Šternbersko

Vymezení mikroregionu

Mikroregion Šternbersko se rozprostírá v oblasti střední Moravy. Jižní část území mikroregionu sahá po hranici s městem Olomouc, na západě je vymezena hranicí Litovelského Pomoraví, na severu hranicí mikroregionu Uničovsko a hranicí s Moravskoslezským krajem, na východě pak svazkem obcí mikroregionu Moravskoberounsko. Některé z členských obcí tohoto mikroregionu jsou i členy mikroregionu Šternbersko.¹⁶

Jižní a západní část území mikroregionu Šternbersko tvoří úrodná rovinatá Haná s úrodnými lány a severní a východní část pak přechází v kopcovitý a lesnatý reliéf podhůří Nížkého Jeseníku. Centrem mikroregionu je město Šternberk, kde je situováno hlavní sídlo mikroregionu. Město Šternberk bylo iniciátorem vzniku sdružení Mikroregionu Šternbersko a je ústřední obcí a mluvčím všech 29 obcí tohoto volného zájmového sdružení.¹⁷ Prostorová lokalizace území mikroregionu v rámci České republiky je znázorněna na obr. č. 1.

Obrázek č. 1. Lokalizace území Mikroregionu Šternbersko v rámci České republiky
(Zdroj: http://www.mikroregion-sternbersko.cz/assets/File.ashx?id_org=101476&id_dokumenty=1806)

¹⁶ Program rozvoje mikroregionu Šternbersko na období 2023-2029. [online]. Mikroregion Šternbersko. 2022. s. 8. [cit. 09-03-2023]. Dostupné z:

http://www.mikroregionsternbersko.cz/assets/File.ashx?id_org=101476&id_dokumenty=1817.

¹⁷ Tamtéž. s. 8-9.

V současné době tvoří mikroregion 29 obcí – Babice, Bělkovice-Lašťany, Bohuňovice, Dolany, Domašov u Šternberka, Hnojice, Hlásnice, Hlušovice, Horní Loděnice, Hraničné Petrovice, Huzová, Jívová, Komárov, Liboš, Lipina, Lužice, Město Libavá, Mladějovice, Moravský Beroun, Mutkov, Norberčany, Řídeč, Samotíšky, Strukov, Štarnov, Šternberk, Štěpánov, Tověř a Žerotín. Prostorové rozložení členských obcí mikroregionu je vyznačeno na obr. č. 2.

Obrázek č. 2. Členské obce Mikroregionu Šternbersko

(Zdroj: http://www.mikroregion-sternbersko.cz/assets/File.ashx?id_org=101476&id_dokumenty=1806)

Dle statistik Českého statistického úřadu žilo k 1. 1. 2023 na území mikroregionu s rozlohou 41 115 ha 39 077 obyvatel.¹⁸ Poslední rozšíření území mikroregionu proběhlo v roce 2019, kdy přistoupila obec Město Libavá.

Největší obcí mikroregionu, co se týká rozlohy, je město Moravský Beroun (5 122 ha) a nejmenší je obec Strukov (53 ha). Obcí s nejnižším počtem obyvatel v mikroregionu i v celém Olomouckém kraji je obec Mutkov, která měla k 1.1.2023 pouze 46 obyvatel. Nejvyšší počet obyvatel k 1.1.2023 mělo město Šternberk, a to 13 239, což tvoří 35 % obyvatelstva mikroregionu.¹⁹

¹⁸ Počet obyvatel v obcích k 1.1.2023 [online]. ČSÚ. [cit. 08-06-2023]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112023>.

¹⁹ Veřejná databáze [online]. ČSÚ. [cit. 08-06-2023] Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=RSO14&z=T&f=TABULKA&katalog=30829&pvokc=65&pvoch=7110>

Obce mikroregionu mezi sebou spolupracují, podílejí se na řešení lokálních problémů, vzájemně se mezi sebou informují a podílí se společně na zpracovávání různých projektů, které vedou k obnově venkova. Velmi dobrá spolupráce prosazování nejen svých strategických plánů, ale především plánů rozvoje celého regionu je navázána mezi městy Šternberk, Olomouc, Uničov a Litovel, a to zejména díky jejich blízké poloze.²⁰

Dějiny a práce našich předků jsou dalším indikátorem, který přinesl mikroregionu řadu atraktivit, které mohou obdivovat nejen místní, ale i návštěvníci mikroregionu. Novější atraktivita směřují spíše k aktivní rekreaci či relaxaci. Mikroregion návštěvníkům také nabízí své jedinečné přírodní krásy, historické památky, hrady, kostely, kláštery a poutní místa.²¹

Členské obce mikroregionu Šternbersko jsou velmi aktivní v oblasti pořádání kulturních akcí, čímž kladou důraz na udržování místních zvyků a tradic. Kulturní akce s každoroční tradicí jsou například Svatovavřínecké hody ve Štěpánově, Berounské slavnosti v Moravském Berouně, průvody matiček v Bělkovicích-Lašřanech a v Bohuňovicích, které jsou zapsány na seznamu nemateriálních statků tradiční lidové kultury České republiky, nebo Samotišské hody s průvodem matiček na Svatý Kopeček.²² Z dalších tradic stojí za zmínku tradiční pálení čarodějnic, kácení májky, hodové slavnosti a letní kina. V zimní sezóně pak různé plesy, masopusty, tříkrálové sbírky. Oblíbenou tradicí posledních let se v obcích stalo rozsvícení vánočního stroměčku, doprovázené vánočním jarmarkem s regionálními výrobky a vystoupením dětí a žáků mateřských a základních škol s pásmy vánočních koled a slovem starosty.

Historický vývoj mikroregionu

Území Šternberska je tvořeno dvěma rozdílnými oblastmi – jednou z nich je úrodná Haná, kde se uprostřed rovin s nekonečnými lány polí nachází vesnice, ve kterých se díky pospolitosti komunity osídlení dochovala řada lokálních tradic i nářečí. Druhou oblastí je členitý povrch Nížkého Jeseníku tvořený kopci, pohořími, lesy a pastvinami s rozptýlenými obcemi a samotami, obývaných po několik staletí až do historicky nedávné doby převážně Němci. Místem spojujícím obě oblasti je město Šternberk.²³

¹⁹ *Statut mikroregionu* [online]. Mikroregion Šternbersko. [cit. 08-06-2023]. Dostupné z: <http://www.mikroregion-sternbersko.cz/statut-mikroregionu/d-1001/p1=52>.

²⁰ *Program rozvoje Mikroregionu Šternbersko na období 2023-2029*. [online]. Mikroregion Šternbersko. 2022. s. 29. [cit. 08-06-2023]. Dostupné z: http://www.mikroregion-sternbersko.cz/assets/File.ashx?id_org=101476&id_dokumenty=1806.

²¹ Tamtéž. s. 67.

²² Tamtéž.

²³ Tamtéž.

²³ FIALA, Karel. Šternbersko napříč časem. s. 4.

K osídlování oblasti Hané docházelo postupně již od pravěku. Dochované historické prameny nejstarších z obcí spadají do 11. století (Bělkovice-Lašťany, Bohuňovice, Liboš), k osídlení horských oblastí docházelo až ve 12. až 13. století. Do roku 1253 spadá počátek panství Šternberků na Moravě, hlavního kolonizátora oblasti Šternberska. Z názvu většiny tehdy vzniklých osad je patrné převažující slovanské osídlení. Lidé německé národnosti, kteří sem od počátku přicházeli v různých vlnách (rozvoj hornictví, obnova vyliďněných vsí, migrace po třicetileté válce, zakládání nových osad v josefinské době aj.) nakonec postupně během následujících 650 let početně převážili české obyvatelstvo. Příchod prvních Němců, kteří osídlili oblasti pohraničí, se konal na pozvání českých králů i majitelů místních panství. Když nastoupili v roce 1527 na český trůn Habsburkové a následně o století později, když došlo k připojení země k Rakousku, byla germanizace dovršena. Na Šternbersku se stala první poněmčenou obcí již v 15. století Německá (Horní) Loděnice.²⁴ Šternberk byl původně převážně českým městem, poměr občanů české a německé národnosti se vyrovnal v roce 1605. Když v roce 1625 došlo „na vyšší rozkaz“ k zavedení německé úřední agendy, došlo k národnostnímu zlomu. Češi neměli ve Šternberku žádné školy ani žádná práva, a tak následně odešli nebo byli vypuzeni.²⁵

Samostatné trvání šternberského okresu spadá do období let 1849-1960. Začíná přelomovým obdobím 1848-1850, kdy padl feudalismus (bylo zrušeno nevolnictví a poddanství) a ve většině obcí došlo ke zřízení obecních samospráv, končí druhou světovou válkou a následným odsunem téměř všech německých obyvatel po roce 1945. Na Šternbersku bylo obyvatelstvo smíšené a v období válek stálo vždy proti sobě zejména z důvodů ideologických. Oba národy spolu historicky vždy soupeřily, k drobné spolupráci docházelo na lokální úrovni, kde se jevil i vztah mezi oběma národnostmi jako bezproblémový, soupeřily spíše jen o pořádání různých kulturních akcí či zakládání různých kulturních a sportovních spolků. Na celostátní úrovni však rovnoprávný vztah Čechů a Němců nikdy nefungoval.²⁶

Vznik republiky v roce 1918 je bezprostředně spojen s ukončením první světové války (1914-1918), tímto taktéž vyvrcholilo období našeho národního obrození. Vlastencům několika generací můžeme být vděční zato, že se zachoval náš jazyk i kultura, že náš národ nezanikl ani nepodlehł poněmčení. Rozpadem habsburské monarchie došlo k osamostatnění slovanských

²⁴ FIALA, Karel. Šternbersko napříč časem. s. 4.

²⁵ HLŮZOVÁ, Vlasta. Stopami šternberské historie. s. 20.

²⁶ FIALA, Karel. Šternbersko napříč časem. s. 4.

národů. Československo – nový společný stát Čechů a Slováků, umožňoval svým národnostním menšinám jejich vlastní národní život, toto období mezi válkami pro ně bylo příznivé.²⁷

Správa Šternberka mezi válkami zůstala nadále německá, česká menšina v ní měla až do roku 1936 jen minimální zastoupení, v městské radě, která měla 12 členů, měla jen jednoho svého zástupce, v městském zastupitelstvu o 36 členech měla zástupce dva. Jedinou změnou pro německou správu města bylo po roce 1918 to, že musela s nadřízenými úřady korespondovat česky. Němečtí obyvatelé měli dále i po roce 1918 svoje usedlosti, živnosti, školy všech typů, tisk, spolky, politické strany, nikdo je nevyháněl.²⁸

Po kulturní stránce došlo v období první republiky k rozmachu amatérských ochotnických loutkařských i hereckých souborů. Významnou část lidové osvěty tvořilo ochotnické divadlo spolu s činností knihoven. Od vzniku republiky byl na Šternbersku rozvinutý bohatý kulturní a společenský život. Ve Šternberku se dokonce přibližně v letech 1923-1933 občané české a německé národnosti vzájemně respektovali, žili vedle sebe v poklidu. Mezi českým a německým osvětovým sborem došlo k vzájemné spolupráci, která vedla k obohacení v oblasti kultury obou národností. Tato slibně se rozvíjející spolupráce však byla ukončena nástupem Adolfa Hitlera k moci. Hospodářská krize třicátých let doprovázená nezaměstnaností a bídou a následná nacistická propaganda z Říše dopomohla k rychlé fašizaci německého obyvatelstva u nás.²⁹ Roku 1935 vyhrála volby ve Šternberku i v mnoha německých obcích na Šternberku nově ustanovená Henleinova SdP, a to především tam, kde byl předtím zaznamenán vysoký příliv českého obyvatelstva a úřednictva. Během tří let ovládla tato strana celé pohraničí a zcela vědomě podporovala připojení k Říši. Německá armáda poté byla obyvatelstvem vítána jako osvoboditelé od vynuceného svazku s Čechoslováky. Když 9.10.1938 do Šternberka vpochoďoval prapor Moeltkeho pěšího pluku pod vedením plukovníka Hessem, z města se narychlo stáhly do vnitrozemí české školy a spolky i část obyvatel. Část tehdejšího politického okresu Šternberk byla připojena k Německu, provincie Ostsudetenland, vyjma deseti obcí (Bohuňovice, Hnojice, Krnov, Lašťany, Liboš, Moravská Huzová, Strukov, Štarnov, Štěpánov a Žerotín), které připadly po obsazení celé ČSR 15.03.1939 k Protektorátu Čechy a Morava, okresu Olomouc-venkov. Druhá světová válka začala úředně 1.9.1939 německým útokem na Polsko. Z počátku byla v Sudetech snaha o rozvoj oblasti kultury, ale

²⁷ HLŮZOVÁ, Vlasta. *Stopami paměti jednoho století*. s. 6-7.

²⁸ Tamtéž. s. 13-14.

²⁹ Tamtéž. s. 14-15.

se zahájením války a s odchodem mužů na frontu veškeré aktivity vyprchaly. Tím došlo k výraznému útlumu kultury a společenského života na Šternbersku.³⁰

S blížící se frontou na přelomu let 1944-1945 operovaly na Šternbersku různé partyzánské skupiny. Od severovýchodu se pak ke Šternberku blížila sovětská Rudá armáda, a to IV. ukrajinský front generála Jeremenka, Šternberk a okolí osvobodily jednotky kapitána S.G. Davtjana. Německá armáda se začala bránit až na Hané, kde v prostoru Hnojice-Štěpánov-Štarnov došlo k vítězné bitvě. Následně pak během roku 1946 byla většina Němců odsunuta přes Štěpánov vlakem do Německa.³¹

Po druhé světové válce a odsunu Němců začali na Šternbersko přicházet naši předkové, které sem zavál osud z různých částí bývalého Československa. Do své nové domoviny sebou přinášeli různorodé kroje, tradice, mravy, nářečí, písně. Musíme vzít v úvahu, že různá období vývoje regionu se neblaze podepsala na dochování různých dokumentů a regionálních písemností, ať už to byly dvě světové války, dva totalitní režimy, kde ten komunistický řadu křesťanských tradic zakazoval, i několik společenskopolitických zvrátů, kdy došlo ke skartaci mnoha písemných dokumentů či ke zničení jiných kulturních památek. Toto období novodobých dějin je známkou nepochopení významu kulturního dědictví našich předků.³²

Šternberský okres zanikl v roce 1960, kdy se stal součástí okresu Olomouc. Takto okresy fungovaly až do roku 2000. Od roku 2000, kdy vznikly kraje jako vyšší územně samosprávné celky, je Šternbersko součástí Olomouckého kraje.

Dle dostupných pramenů zaznamenáváme postupný rozvoj kultury a obnovení různých převážně církevních zvyků a tradic až po pádu komunismu v roce 1989.

³⁰ FIALA, Karel. Šternbersko napříč časem. s. 61.

³¹ Tamtéž. s. 61.

³² HLŮZOVÁ, Vlasta. Ochotnické divadlo ve Šternberku. s. 6.

3 Tradice, zvyky a obyčeje – jejich původ a význam

Od dětství jsme obklopeni různými tradicemi, ale spousta z nás už v dnešní době nepátrá po jejich vzniku a významu, zkrátka je jen nějakým způsobem dodržuje. Proto si v této kapitole přiblížíme původ nejvýznamnějších svátků roku, jako je masopust, Velikonoce, filipojakubská noc a pálení čarodějnic, dožínky, svátek sv. Martina, advent, Vánoce, silvestr, Nový rok a Tři králové. Představíme si stručně historii těchto svátků a tradice, které se k těmto svátkům váží a dále také zvyky a obyčeje s nimi spjaté.

3.1 Masopust

Masopust je období od svátku Tří králů, tj. 6. ledna do Popeleční středy³³. Délka jeho trvání je pohyblivá, může trvat pět až devět týdnů, jeho ukončení se vztahuje k datu Velikonoc.³⁴ Na Moravě je masopust nazývaný jako fašank. Z pohledu přírodního času je to doba pozdní zimy a předjaří. Masopustem bývá nazývána také „maskovaná postava, která vystupuje v lidových obyčejích a hrách“.³⁵

V prostředí vesnic a měst byl masopust považován za období tanečních zábav, bálů, bujarých průvodů maškar a různých společenských setkání, požívání sytých jídel a alkoholu, a to hlavně vzhledem k tomu, že masopust je období, po kterém následuje čtyřicetidenní půst před Velikonocemi. Byl to čas zabíjaček, hodování, namlouvání a svateb, ale i příprav rolníků na jarní polní práce.³⁶

Masopust není jen ryze českou záležitostí, průvody a reje masek s ním spojené mají dlouholetou tradici po celé Evropě.³⁷ Slaví se například i v Německu, Španělsku a v Itálii, v Benátkách se pořádá slavný masopustní karneval. S kolonizací byl zanesen i do zámoří, především na americký kontinent. Světoznámý je brazilský karneval v Rio de Janieru.³⁸

V dnešní době se setkáváme jak s ústupem, tak i s obnovováním této masopustní tradice, jde převážně o lokální záležitost, která je o aktivitě a kreativitě organizátorů.

³³ **Popeleční středa** – začátek jarního půstu křesťanů, které je přípravou na oslavu Velikonoc. Datum popeleční doby je pohyblivé a odvíjí se od data Velikonoc. Výrazným symbolem Popeleční středy je tzv. "popelec" - tedy udělování kříže na čelo z popela loňských ratolestí (v našich krajích "kočiček") posvěcených v předešlém roce na Květnou neděli.

Popeleční středa-základní informace [online]. Víra.cz. [cit. 20-10-2023]. Dostupné z: <https://www.vira.cz/texty/glosar/popelecni-streda-zakladni-informace>.

³⁴ PATERKO, Ladislava. *Naše tradice*. s. 45.

³⁵ VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*. s. 15.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ CIDLINA, Tomáš a ŘEZÁČ, Roman. *Zapomenuté lidové tradice a zvyky Českolipska*. s. 9.

³⁸ *Divoký masopust* [online]. Novinky.cz. [cit. 14-08-2023]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/historie-divoky-masopust-krutost-sex-a-tucne-hody-40311748>.

Historie masopustu

Původ masopustu spadá až do dob antických a pohanských. Lidé se veselili nad koncem zimy a připravovali se na probuzení přírody „s nadějí na příští úrodu a plodnost, zdraví hojnost a blahobyť“.³⁹ Nejstarší písemné zprávy o masopustních průvodech jsou na území Čech a Moravy doloženy ze 13. století. I když masopust předchází křesťanskému období Velikonoc, jde o původně pohanský svátek, to se nelíbilo církvi a v 15. století začala masopustní zábavy zakazovat. Do církevního kalendáře byl masopust zařazen mnohem později.⁴⁰

Lokální obyčeje masopustu jsou zaznamenány průběžně od 19. století v různých popisech a obrazových svědectvích. Lidová oslava masopustu je různorodou skladbou prvků z různých dob, krajů a kultur. Dominantou masopustního veselí byly průvody maškar, doprovázených muzikanty a tancem s děvčaty a obdarováním. Z ulic a náměstí velkých měst se v druhé polovině 19. století maškary přesouvaly do sálů, maškarních plesů, šibřinek a karnevalů, nebo se udržovaly v tradičních podobách na předměstí. V průběhu 19. století se rozvinuly další formy zábav – masopustní merendy, ostatkové bály, maškarní věnečky, plesy různých spolků a největší popularitu si získaly *sokolské šibřinky*, jednalo se o masopustní maškarní zábavu s tematickým zaměřením.⁴¹

Masopustní tradice, zvyky a obyčeje

Různé tradice masopustu se soustřeďují do jeho posledních dnů:

Tučný čtvrtek – začaly přípravy na masopustní oslavy, konaly se zabíjačky.

Masopustní neděle – začínaly oslavy ve znamení tancovaček, hodování a veselí. Ženy si platily muzikanty a organizovaly si zábavu samy pro sebe.

Masopustní pondělí – po nedělní ženské tancovačce patřilo pondělí manželským párům. S tímto dnem se spojovala i tradice, kdy selky při tanci vyskakovaly co nejvýše, aby zajistily velkou úrodu. Tance byly nejvíce rozšířenou masopustní zábavou.

Masopustní úterý – v tento den vrcholila zábava a vesnicí procházel průvod maškar. Obchůzky byly pro každou obec specifické, byly však spojeny s obdarováním, různými pokrmy, tancem, divadelními hrami a zábavou. V některých obcích nabízely masopustní průvody velkolepou podívanou a sjížděli se na ně lidé z celého okolí.⁴²

³⁹ CIDLINA, Tomáš a ŘEZÁČ, Roman. *Zapomenuté lidové tradice a zvyky Českolipska*. s. 9.

⁴⁰ *Masopust*. [online]. České nápady.cz. [cit. 14-08-2023]. Dostupné z: <https://www.ceskenapady.cz/masopust-cnp-1110-9330.html>.

⁴¹ VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*. s. 70-71.

⁴² *Masopust-historie-tradice*. [online]. Denik.cz. [cit. 14-08-2023]. Dostupné z: <https://www.denik.cz/hobby/masopust-historie-tradice.html>.

Typické masopustní maškary jsou medvěd a medvěďák, kůň, bába nese dědka, různé šaškovské postavy, flašinetář na voze aj. Mnohdy měly průvody různá tematická zaměření, např. parodie na svatbu, cikánský vůz, cirkus, ale i různá aktuální politická témata.⁴³

Obyčeje, které se o masopustu vyskytovaly, se týkaly především genderových vztahů, byly to převážně hry a vzájemné soupeření, např. žertovné holení mužů, pucování střevíčků. Tyto zábavy časem přecházely z masopustu do svateb.⁴⁴

Pochování masopustu, např. shozením maškary nebo loutky z lavice, nebo jejím upálením, utopením, svalením do jámy, střílením, nebo pochováním bas, a to většinou na poslední zábavě nebo na Popeleční středu, symbolicky vyjadřovalo zakončení masopustu a tím otevření nového hospodářského roku.⁴⁵

3.2 Velikonoce

Velikonoce jsou nejstarším a nejvýznamnějším křesťanským svátkem, je to svátek oslavující vzkříšení Ježíše Krista. Jsou to svátky proměnlivé a podle křesťanského kalendáře vychází jejich termín na první neděli po prvním jarním úplňku.

Historie Velikonoc

Z počátku církev slavila tento svátek jako jednodenní, resp. v jedinou noc z velikonoční soboty na velikonoční neděli. Postupně se svátek rozdělil a od 4. století se vyvinulo **svaté třídení**, „nejsvětější triduum ukřižovaného, pohřbeného a vzkříšeného Pána“.⁴⁶

Velikonoční tradice, zvyky a obyčeje

Velikonoční lidové tradice vždy navazovaly na církevní obřady a obyčeje, souvisely s obnovou životních sil a zajištěním hospodářské prosperity. Představovaly očistné, ochranné a blahonosné prostředky, v nichž působí voda, oheň, zeleň a vejce (pomlázka, koledování, malování vajec, očistné rituály, svěcení pole).⁴⁷

Velikonoční období trvá padesát dní a je to období, kdy se křesťané připravovali na největší svátek v roce. Předvelikonoční postní období začíná popeleční středou. Půst byl pro křesťany odříkáním si pokrmů živočišného původu, ale také odříkání si veřejných besed a zábav, různých požitků jako je kouření, šňupání tabáku, pití alkoholických nápojů a sexuálních styků. V tomto čase se neuzavíraly sňatky.⁴⁸

⁴³ VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*. s. 40-56.

⁴⁴ Tamtéž. s. 62.

⁴⁵ Tamtéž. s. 32-34.

⁴⁶ Tamtéž. s. 122.

⁴⁷ Tamtéž. s. 123.

⁴⁸ Tamtéž. s. 89-90.

Předvelikonoční období zahrnuje šest postních neděl, jejichž lidové názvy pochází ze zvyků či postních pokrmů toho dne:

- první postní neděle – nazývaná *černá*, *pučálková*, *liščí* – černá podle smuteční barvy oblečení, pučálková podle postního pokrmu z nabobtnalého hrachu a liščí podle lidového obyčeje – pečení preclíků a jejich věšení na stromy.
- druhá a třetí postní neděle – nazývaná *kýchavá*, *pražná i suchá* – lidové názvy jsou odvozeny od pražených postních jídel, od kýchání a k tomu vzniklých pověr.
- čtvrtá postní neděle – *družebná* – spočívala v setkání dívek, družek ke společnému pohoštění.
- pátá postní neděle – *smrtná* – k tomuto dni se vázalo vynášení smrti (topení figuríny různého vzhledu) a přinášení zeleně.
- šestá (poslední) postní neděle – *květná* – otevírá Velikonoce ve znamení zelené ratolesti a je prvním svátečním dnem Svatého nebo Velkého týdne, který probíhal ve znamení příprav na velikonoční svátky.⁴⁹

Svaté třídění je doba začínající večerem Zeleného čtvrtku a končící Velikonoční nedělí:

- Zelený čtvrtek – název je odvozený od zelenin, které „staří křesťané jedli podle zvyku Židů“. Dodnes se podle toho řídíme, tzv. „špenátovou“ tradicí. Lidové tradice Zeleného čtvrtku objevujeme v jídle, pečivu a podáváníí medu. Špenát v jídelníčku nahradil jinou zeleninu, jarní kopřivu, pupence, hrách a zelí. Pekly se jidáše v různých tvarech podle krajevých zvyklostí. Medem se mazaly Jidáše i chléb, ale med se používal i jako preventivní lék k mazání části těla.
- Velký pátek – den památky na umučení a smrt Ježíše Krista. Lidovou tradicí je přísný půst, intenzivní očistné obřady, ochranné magické praktiky a zákazy některých činností, např. zákazy praktikované ještě ve 20. století jako je zákaz hýbat se zemí, praní nebo bělení prádla, pečení chleba a zákaz cokoliv půjčovat, prodávat, vynášet z domu a darovat.
- Bílá sobota – přelomový den očekávání zmrtvýchvstání Ježíše Krista, v tento den doznívají lidové tradice svatého třídění. Na Bílou sobotu v noci se svítí oheň a křestní voda, od nového ohně kněz zapaluje velikonoční svíci – paškál, která symbolizuje vzkříšeného Krista.⁵⁰

⁴⁹ VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*. s. 91-116.

⁵⁰ Tamtéž. s. 123-131.

Boží hod – v lidové tradici je „vycházející slunce rána Božího hodu podobenstvím zmrtvýchvstání Ježíše Krista“. Lidé často vycházeli na kopec, aby zachytili úkaz, kdy se slunce vyhoupne nad obzor, chvěje se a třikrát povyskočí. Tento úkaz měl symbolizovat radost slunce ze vzkříšení Pána Ježíše a štěstí toho, kdo tento úkaz uvidí.⁵¹

Úlohu obřadního velikonočního pečiva si dodnes uchoval mazanec ve tvaru bochníku, v němž hospodyně před pečením vykrojí znamení kříže. Od 19. století zaujal toto místo beránek pečený ve formě, nahrazoval starý zvyk pojídání skutečného beránka na Boží hod velikonoční.⁵²

Dřevěné zvonění – čas ve dnech svatého třídění, doba, kdy zvony od Zeleného čtvrtku do Bílé soboty dle lidové tradice umlkají. Tyto zvony nahrazuje rytmické klepání, hrkání, řehtání různých nástrojů. Tento velikonoční obyčej „klapání“ má organizovaný průběh – chlapci, kteří převzali úlohu zvoníků, tak ráno, v poledne, večer a ve tři hodiny odpoledne na Velký pátek (na památku Kristova skonu na kříži) rozezní své nástroje a obchází vesnici. Chlapci končí na Bílou sobotu, kdy ti starší chodili po domech pro výslužky a odměny. Tato tradice přetrvala na některých místech téměř bez přerušení, jinde zanikla nebo došlo k navázání na dřívější obyčej.⁵³

Vynášení Pámbučka – velikonoční obyčej, lidově nazývaný *venášení Pámbučka*, *vynášení kříže*, *Ježiškovy matičky* aj. je doložen v regionální literatuře a v písemných pramenech od sedmdesátých let 19. století do současnosti. Jedná se o uctívání Ježíše Krista (Pámbučka, Pámbíčka), který je zpodobněn v krucifixu a v sošce Vítězného Krista s praporem. Tento obyčej je dochován pouze v římskokatolických farnostech na Olomoucku a Prostějovsku a jedná se o jedinečný fenomén české lidové kultury. Ve 20. století procházel obdobím útlumu, zákazu a opětovného oživení. K jeho trvalému oživení došlo v devadesátých letech 20. století v Bělkovicích a v Bohuňovicích.⁵⁴

Na Bílou sobotu po bohoslužbě družička (dróžka) přebírá Pámbíčka, klaní se mu a tím mu vyjadřuje svou úctu, poté je Pámbíček slavnostně vynesena z farního kostela do vsi, kde je uložen do kaple a ozdoben. Druhého dne opět nesou dívky v procesí občanů ozdobený korpus Krista zpět do kostela na slavnostní mši, kde je umístěn u oltáře. Za hlavní aktéry tohoto obyčeje jsou dle lidové tradice určeny dívky a chlapci z katolických rodin, kteří splňují morální pravidla bezúhonnosti a sexuální nedotčenosti. Dívky, které Pámbíčka nesou, se nazývají *matičky*,

⁵¹ VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*. s. 135.

⁵² Tamtéž. s. 136.

⁵³ Tamtéž. s. 137-147.

⁵⁴ Tamtéž. s. 153-154.

Pámbíčkovy matičky a dróžky. Úloha matičky je spojena s řadou povinností – ověřit Pámbička, kapli a kříže v obci, vybrat si chlapce do doprovodu a požádat je o nesení korouhví, obstarat větvičky rozmarýnu pro chlapce a účastníky průvodu, zajistit kapelu a doprovod družiček. Výjimečné postavení matiček vyjadřoval i oděv – na Bílou sobotu dívky oblékaly oděv dle dobové módy, na Boží hod pak byly dívky oděny do dlouhých bílých šatů s věncem bílých květů ve vlasech.⁵⁵

Velikonoční pondělí – je ve znamení očekávaného koledování, kdy chodí chlapci s pomlázkami šlehat děvčata. Nejstarší zmínka o obřadním mrskání prutem, která popisuje, že se „dívky s pacholky *pomlázejí a mrskají*“, je zachycena v Postille husitského kazatele Jana Rokycany z let 1453-1457. Italský lékař Guarinonia (1610) ve svém spisu z Prahy uváděl, že „na ulicích se prodávají dlouhé pletené pruty či metle, kterými muži mrskají ženy a dívky po ramenou a rukách, aby od nich dostali velikonoční vejce“.⁵⁶

Pomlázka – tímto pojmem je popsáno obřadní šlehání žen a dívek o Velikonočním pondělí, znamená také obchůzku chlapců a mužů různého věku a velikonoční výslužku obdrženu při návštěvě a vyšlehání děvčete. Tento obyčej nese mnoho regionálních pojmenování jako je *binovačka, dynovačka, šmerkust, šmigrus, mrškačka, mrskot, šlehačka, koleda* aj.⁵⁷

Pomlázka je vztažena k pojmu *pomladit, zmladit*, a to prostřednictvím jarní zeleně, toto šlehání má v obřadní tradici i význam očisty a probuzení životní síly člověka a vegetace. Pomlázka byla nejčastěji pletena z vrbového proutí, znalost pletení pomlázky se předávala z generace na generaci. K mrskání se používaly i větve jalovce, rákoska, sladké dřevo z kořenů lékořice. V druhé polovině 20. století se rozšířil zvyk uvázání stužky na pomlázku mládenců, původně svobodných. V dnešní době spíše dokazuje, kolik dívek mládenci vyšlehali a kolik stužek obdrželi. Dívky tak spolu s malovanými vejci rozdávají i stuhy. Pro velikonoční darované vejce měla lidová tradice pojem jako *kraslice, malované, rýsované, červené* aj. a byla malována a zdobena různými způsoby.⁵⁸

3.3 Filipojakubská noc a pálení čarodějnic

Filipojakubská noc je důležitým prvkem v lidové obyčejové tradici večera a noci před prvním květnem. Soustředí se do ní „magické úkony zaměřené na ochranu dobytka, na úrodu

⁵⁵ VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*. s. 155-156.

⁵⁶ Tamtéž. s. 161.

⁵⁷ Tamtéž. s. 161.

⁵⁸ Tamtéž. s. 163

a zdar na poli a ve chlévě“. Pro muže byla tato noc příležitostí ke „zveřejnění milostných vztahů, sympatií nebo antipatií, obecních či skupinových soudů, k provádění žertovných kousků sousedům“, např. vápnem psané vzkazy na vrata, kreslení srdcí aj. Podle lidové víry v tuto noc měly „kouzelnice, čarodějnice či bosorky zvláštní moc“. Létały na košťatech a škodily dobytku a úrodě. Na rozšíření představ o čarodějnicích měly vliv i historické čarodějnické procesy 17. století. „Noc byla plná obrany proti nim“.⁵⁹

V dřívějších dobách ochrana proti moci čarodějnic spočívala spíše v tradicích jako zasazování březových májek ověšených červenými pentlemi do hnojiště, vyhánění čarodějnic po západu slunce různým hlučením, nic z domu se v ten den neprodávalo ani nepůjčovalo, trhaly se různé byliny, které se pak nasekaly, promíchaly s otrubami, daly na prkno a večer před svátkem se daly ven na dvůr v domnění, že svatí Filip a Jakub do této směsi nadýchají a po podání směsi dobytku se pak věřilo v hojný užitek.⁶⁰

Ohně filipojakubské noci, kdy byly páleny košťata, jsou datovány kolem poloviny 19. století. Kolem roku 1900 byl tento obyčej skrz tragická zranění a úrazy dětí při házení hořících košťat do vzduchu, zapovězen, ale tradice přesto neustala. Pálení čarodějnic, jak se tradice nazývá v dnešní době, je oblíben a rozšířen až od pozdního 20. století. Od této doby má tradice spíše funkci společensko-zábavnou spočívající v různých hrách, soutěžích, průvodech, zapalování velkých obřadních ohňů se symbolickým upálením čarodějnice.⁶¹

3.4 Dožínky

Jedná se o oslavy ukončení sklizně obilí a zpravidla se pořádaly koncem srpna nebo začátkem září. Po mnoho generací byla sklizeň součástí života robotníků a „dožatá“ byla radostným dnem pro všechny účastníky žní. Na statcích se konaly hostiny a veselice jako odměna za provedenou práci.⁶²

Na sklonku 18. století se dožínky rozvinuly jako společenská akce a souvisela se zájmem šlechty o poddaný lid. Do programu byly zahrnuty taneční vystoupení dívek a mladíků, maškary, loutkové divadlo aj.⁶³

„Zvláštní úlohu měl v dožínkách první a poslední snop“. Poslední ozdobený snop kvítím, jeřabinami, pentlemi vezli ženci na poslední fůře a musel být velký a těžký, aby taková byla i další úroda. V lidové obyčejové kultuře měl význam i věnec, ten dožínkový byl upletený

⁵⁹ VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*. s. 186-187.

⁶⁰ Tamtéž. s. 187-189.

⁶¹ Tamtéž. s. 189-190.

⁶² Tamtéž. s. 289.

⁶³ Tamtéž. s. 291.

z posledních klasů obilí a dalších rostlin a byl obřadně předán majiteli statku. Dožínkový věnec se uchovával do Vánoc, nebo do dalších žní. Při společenských dožínkách se věnec nosil do kostela k požehnání. Věnce se zavěšovaly i na kříže v katastru obce jako poděkování bohu za úrodu.⁶⁴

Všeobecnou oblibu zaznamenaly dožínky v letech první ČSR. Různá sdružení agrární nebo lidové strany se ujala pořádání dožínkových slavností. Konaly se průvody s alegorickými vozy, jízdy na koních, doprovázené různými divadelními představeními a tanečními zábavami. Znovu byly dožínky obnoveny po roce 1945 v poválečné době obnovy a přikládal se jim „ráz slavnosti národní“. Tradiční lidové prvky poté byly převzaty a použity při konání družstevních dožíněk.⁶⁵

Namáhavou práci ženců, žneček, sekáčů, odběraček odstranil prudký rozvoj techniky ve 20. století, zejména sklizeň kombajny, a s tím zanikly i tyto profese. Význam kolektivní práce lidí na žních tak zůstal v paměti starších generací. Věnec dostal kombajnér na svůj kombajn. V současnosti jsou dožínky pojímány jako slavnost zemědělců a představují směsici tradičních i nových forem zábavy – předávají se a žehnají se věnce a plody úrody při mši v kostele, vystupují různé folklorní soubory, konají se průvody krojovaných účastníků včetně jízdy na koni, jsou k vidění výstavy zemědělských výrobků aj.⁶⁶

3.5 Svatý Martin

Podle kalendáře slavíme svátek sv. Martina 11. listopadu. Traduje se, že Martin přijíždí na bílém koni. Ještě v 19. století byl tento svátek důležitým svátečním dnem. V tento den byly ukončeny veškeré práce a očekával se příchod zimy a adventu. Čeledínové, děvečky i veškerá sloužící chasa dostali v tento den zapláceno za službu a buď prodloužili smlouvu, nebo šli za lepší prací. V tento den na žádném stole nesměla chybět svatomartinská husa, martinské rohlíky plněné mákem nebo povidly a martinské podkovy či koláče, popijelo se svatomartinské víno, které se v tento den prvně ochutnávalo.⁶⁷

Historie svátku sv. Martina

Svatý Martin pocházel z Panonie z rodiny římského vojáka. Sloužil v římském vojsku a šířil křesťanství. V Ligugé ve Francii založil první klášter v západní Evropě a v roce 371 byl zvolen biskupem. Jeho svátek byl ustanoven v 6. století. Podle legendy se Martin jedné chladné noci vracel do vojenského tábora a potkal žebráka, daroval mu půlku svého pláště, následující

⁶⁴ VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*. s. 292-296.

⁶⁵ Tamtéž. s. 297-299.

⁶⁶ Tamtéž. s. 299.

⁶⁷ PATERKO, Ladislava. *Naše tradice*. s. 120.

noc se mu v této půlce kabátu zjevil Kristus. Tato událost měla za následek, že se Martin nechal pokřtít. Stal se patronem vojáků, jezdců, koní, pastýřů, vinařů, žebráků a hus. V českých zemích se kult sv. Martina rozšířil ve středověku. „Svatý Martin přijíždí na bílém koni“ - toto prastaré pořekadlo značí, že se nezadržitelně blíží zima.⁶⁸

Svatomartinské tradice, zvyky a obyčej

Obyčej pečené martinské husy se v čase svátků sv. Martina v různých úpravách v domácnostech i v restauracích připravuje dodnes a bývá odvozen z martinských legend, hlavním důvodem je ale vyřazování drůbeže neurčené k chovu před nastávající zimou. V martinských obyčejích husa platí jak ve smyslu daně, dávky, tak svátečního jídla.⁶⁹

„Z legend o světcí Martinovi vychází také jeho vinařský patronát, podle jedné z nich zasadil v Tours zázračný vinný keř“. Vinaři o tomto dnu ochutnávají nová vína a přísloví praví „*Na svatého Martina jiskrná vína*“. Bylo zvykem, že vinař zve své přátele a dělníky z vinohradu k ochutnávce nového vína, každý pozvaný dostal sklenici vína z prvního sudu. Součástí je i pohoštění, nechyběla husí pečínka, slanina, uzenky, domácí sýr, chléb. Tento den se teprve mohlo přitřknout sklenicemi a vyslovit přípítek podle pořekadla, „že se z moštu dělá ve svatomartinské noci víno“.⁷⁰

Význam tohoto dne najdeme taktéž v pranostice o sněhu, která bylo prvně zaznamenána v Mudrosloví národa slovanského v příslovích Františka Ladislava Čelakovského (1852): „*Padá-li první sníh toho dne, říkáme, že svatý Martin přijel na brně*“.⁷¹

V současnosti pořádají obce průvody sv. Martina, který jede na koni, za doprovodu hudby a průvodu s lampiony, součástí jsou svatomartinské slavnosti s bohatým občerstvením a ochutnávkou svatomartinského vína.

3.6 Advent a Vánoce, silvestr, Nový rok a Tři Králové

Charakteristickými svátky zimního slunovratu jsou křesťanské Vánoce a světský Nový rok. Ve středověku byl rozšířen začátek roku dnem 25. prosince, tento začátek roku používali i čeští panovníci až do doby vlády Václava IV., kdy byl zaveden začátek roku 1. ledna. Tímto datem začínal rok i v kalendáři zavedeném Juliem Caesarem v Římě (46 př. n. l). Jednotný termín nového roku, 1. leden, byl zaveden do gregoriánského kalendáře v roce 1582. Církevní rok začíná adventem.⁷²

⁶⁸ VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčej a slavnosti v české lidové kultuře*. s. 339.

⁶⁹ Tamtéž. s. 342.

⁷⁰ Tamtéž. s. 343.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² Tamtéž. s. 349.

Historie adventu

Advent (z latinského *adventus*, příchod) ustanovila církev v 6. století jako období příprav na Vánoce, které křesťané vnímají jako dobu čekání na narození Krista, a dle církevního kalendáře začíná první nedělí mezi 27. listopadem a 3. prosincem, podle zásady, že poslední adventní neděle předchází 25. prosinci.⁷³

Adventní tradice, zvyky a obyčeje

V lidových obyčejích adventu se mísí kulturní vrstvy různého stáří, povahy a původu. Adventní dny jsou zasvěceny i některým křesťanským světcům:

Den svaté Barbory – tradice věštění vdavků z nařezaných větvíček ovocných stromů, tzv. barborek přetrvala dodnes. Pokud do štědrého dne větvíčky vykvetou nebo se zazelenají, je zde naděje, že se přání splní.

Svatý Mikuláš – v lidovém prostředí se na vytvoření mikulášské tradice podílely prvky náboženského přesvědčení a uctívání sv. Mikuláše jako dárce a přítele dětí. V předvečer oslav jeho svátku se v obyčejích dochovala jeho dárcovská role. V českém prostředí panuje představa sv. Mikuláše, který v noci obchází stavení a naděluje dětem nadílky do bot, punčoch nebo na misku. Dále je rozšířena forma mikulášské nadílky spojená s obchůzkami maskovaných postav (Mikuláš, čert, anděl). K symbolům svátku patřil perník, v 18. století byly známy formy na perník s vyřezávanými postavami biskupa Mikuláše a jeho průvodce čerta. V 19. století, po úpadku perníkářství, je nahradily perníky vykrajované do obrysu figur polepené barvotiskovými obrázky.⁷⁴

Koncem 20. století se do adventní symboliky dostal věnec se čtyřmi svícemi, tento však neměl oporu v české lidové kultuře, je původem z protestantského Německa, stejně jako adventní obloukové svícny v oknech.⁷⁵

Historie Vánoc

Křesťanské Vánoce jsou založeny na biblickém příběhu o narození Ježíše Krista a oslavě této události. Ve 4. století církev ustanovila 25. prosinec za den narození Ježíše Krista, o němž vyprávějí evangelia podle Lukáše a Matouše, a je také prvním dnem dvanáctidenního období do svátku Zjevení Páně (Tří králů). V církevním kalendáři trvá vánoční období od 24. prosince do 6. ledna.⁷⁶

⁷³ VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*. s. 349.

⁷⁴ Tamtéž. s. 351-365.

⁷⁵ Tamtéž. s. 351.

⁷⁶ Tamtéž. s. 394.

České slovo Vánoce „pochází ze staroněmeckého *winahten* (Weihnachten, svaté noci)“ a „datuje se do nejranějších počátků křesťanství v českých zemích“. ⁷⁷

Vánoční tradice, zvyky a obyčej

Lidové obyčejové projevy zahrnují „magické úkony, zákazy, věštby, byly zaměřeny na zabezpečení prosperity, na pozitivní ovlivnění přírody, zdraví a plodného života v novém období“. Vánoční tradice zahrnují hry, písně, koledy, pečení vánoček výtvarné projevy, betlém, jesličky. ⁷⁸

Štědrý den - je dnem památky biblických prarodičů Adama a Evy a je posledním dnem adventu. V lidovém prostředí byl štědrý den vnímán jako polosvátek, část dne byla pracovní a probíhala ve znamení úklidu, očisty členů domácnosti, pečení chleba, chystání jídla, úpravy stolu a celkové přípravy ke štědrovečerní večeři. Rodina pak poté co na obloze zasvítla první hvězda zasedla ke štědrovečerní večeři a tím se den proměnil ve svátek. ⁷⁹

Starým obyčejem symbolizujícím úrodné pole a úrodu, jež se očekávala i v roce dalším, bylo rozprostření obilných klasů po štědrovečerním stole, stůl se poté přikryl plachtou a kladl se na něj, chléb, koláče, plodiny z úrody toho roku. Dalším rozšířeným zvykem přivolávajícím to, aby se rodiny drželo bohatství, bylo umístění peníze pod ubrus nebo pod talíř každého člena rodiny. Dále se ještě v průběhu 20. století udržovala zvyklost umístění malého stromečku uprostřed stolu, před sebou měl každý malou svíci, kterou si zapálil po večeři. Zdraví všem u stolu mělo zajistit umístění nějakého železného předmětu pod stůl a dobrou úrodu a dostatek peněz pro změnu hrstka obilného zrní a lněného semínka pohozená po stole. U stolu vždy seděl sudý počet osob, kdo byl lichý, musel si odsednout stranou, aby se do roka rodině neztratil. Když hospodyně nanosila vše na stůl, již od něj nesměla vstát, aby jí drůbež dobře seděla na vejcích. Večeře byla zahájena modlitbou hospodáře nebo nejstaršího u stolu, ten pak rozdělával chléb či oplatky. Dostatek jídla na stole symbolizovalo blahobyt, který se měl přenést do dalšího roku. Během Štědrého dne se dodržoval půst, neměly se jíst pokrmy ze zvířat, s výjimkou vodních živočichů. Za dodržení půstu se dětem slibovalo, že uvidí zlaté prasátko či lítat kohoutka. ⁸⁰

K všeobecnému ujednacení hlavního jídla došlo ve 20. století, a to v podobě smaženého kapra a bramborového salátu. Šupina v peněžence nebo pod talířem symbolizovala hojnost peněz v dalším roce, zvyk dodržovaný doposud. Dochovaly se některé z tradičních starých

⁷⁷ VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčej a slavnosti v české lidové kultuře*. s. 395.

⁷⁸ Tamtéž. s. 395-396

⁷⁹ Tamtéž. s. 351-365.

⁸⁰ Tamtéž. s. 404-407.

pokrmů: hubník či kuba, kapr na modro, ovocná omáčka. Z měšťanské kuchyně se v 19. století rozšířilo drobné pečivo tvarované ve formičkách.⁸¹

V čase Štědrého dne mnoho lidí i věštilo budoucnost, např. z uhlíků i z popela v ohništi se věštily svatba, délka života, nemoc, smrt. Čtení z obrázků vzniklých z kapek roztaveného vosku či olova a věštby z jablka nebo ořechů patřily k všeobecně známým zvykům, které se nejen v lidovém prostředí dochovaly doposud.⁸²

Vánoční dar – symbolizuje projev křesťanské lásky k bližnímu. V tradiční lidové kultuře se vánoční darování odehrávalo v širokém kruhu lidí, probíhalo na veřejnosti a bylo spjaté s obchůzkou, dělo se v okruhu sousedských kontaktů a v rodině, dary si vyměňovali sousedé a přátelé, obdarováni byli především dětští koledníci. Sortiment dárků se v průběhu času rozšířil od jídla k převaze věcných darů různé hodnoty.⁸³

Štědrovečerní nadílka a vánoční strom – dříve mělo štědrovečerní obdarování dětí různé formy. Zprvu byla dětem po večeři ke štědrovečernímu stolu přinesena koleda – jablka, sušené švestky, sušené hrušky a ořechy, někdy čert ze švestek, jiných dárků nebylo. Děti též věřili v nadílku od zlatého prasátka, či kohoutka, a když ji hledali, rodiče jim mezitím pamlsky přichystali. V lokalitách německého etnika přinášel dětem dárky zlatý koník. Vedle toho se rozšířila nadílka dětem „od Ježíška“, ta se vžila v našem českém prostředí v 17. a 18. století. Dárky od Ježíška chystali dětem rodiče, a ty je našly zrána na boží hod za oknem nebo na stole.

Od 19. století je postava dárce Ježíška vnímána hlavně v souvislosti s novodobým fenoménem Vánoc, s vánočním stromem. Stálozelený jehličnan ověšený plody přírody symbolizoval zdar, hojnost a plodnost. Ke zdomácnění stromkového obyčeje došlo asi v druhé polovině 19. století. Do počátku 20. století měla rodící se tradice už silné zázemí ve městech. Na venkově a v odlehlých horských oblastech byl vánoční strom do života vesničanů přijímán pomaleji. V některých vesnických domácnostech přijali a ozdobili si strom až po první světové válce, v některých jej nemívali ještě v třicátých letech 20. století. Proces zdomácnění a zevšeobecnění tohoto novodobého zvyku se završil v druhé čtvrtině 20. století. Vánoční strom se tak stal novodobým symbolem svátků, udal ráz Štědrého večera a Vánoc v soukromí rodin i v exteriérech obcí a měst, vtiskl se tak do atmosféry předvánočního a vánočního času. Spolu se stromkem vstoupily do rodinné oslavy Vánoc nové zvyklosti jako je zdobení stromku, zapálení

⁸¹ VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*. s. 413.

⁸² Tamtéž. s. 416-419.

⁸³ Tamtéž. s. 420

svíček, společná modlitba u stromku či předčítání evangelia, zpívání koled a vánočních písní, zvonění zvonečkem oznamujícím příchod Ježíška a rozdávání nadílky.⁸⁴

Boží Hod – jde o svátek Božího narození, v lidové tradici platil zákaz veškerých prací a hlučných projevů a návštěvy, pokud byly přijímány, měly obřadní smysl.⁸⁵

Svátek sv. Štěpána – ke štěpánovskému svátku se vztahují obyčeje různého původu a významu, zejména obřadní rozhazování obilí a krmení dobytka, příprava jarního osiva, zvyklosti spjaté se světcovým patronstvím koní, kolední obchůzky, hry s písněmi a obdarováním. Druhý vánoční svátek zvaný prostřední nebo koleda je také dobou vzájemných návštěv, popíjení v hospodě a štěpánských tanečních zábav.⁸⁶

Silvestr

V církevním kalendáři je poslední den v roce připisán sv. Silvestru jako památka papeži (zemřel roku 335) patronu zedníků a kameníků a domácích zvířat. Za jeho pontifikátu došlo k proměně pohanského Říma na křesťanský a jeho jméno se stalo synonymem pro poslední den roku.⁸⁷

Silvestrovské lidové obyčeje jsou různorodé, patřily k nim zábavy, zapíjení a výměna kalendáře z důvodu změny letopočtu. O silvestrovské noci se věštilo z lití olova či vosku, z házení střevícem, ze slupek cibule, z novoročních snů aj. Veselé oslavy konce roku se staly neodmyslitelnou součástí života české společnosti 20. a 21. století, patří mezi městské tradice.⁸⁸

Nový rok

Dodnes je vnímán jako den nových předsevzetí. V tradiční lidové kultuře jde o osudový den podle přesvědčení, že cokoliv člověk v ten den udělá, bude mít odezvu po celý rok. V tomto období se měli lidé zdržet náročných prací, nemělo se věšet nebo nechat rozvěšené prádlo, což znamenalo pro hospodyně neštěstí v dalším roce. Nesmělo se zametat nebo působit hluk. Tradiční příkazy vyplývaly ze starého názoru, že nepříhodná činnost o Novém roce by mohla nepříznivě ovlivnit osud člověka v roce nastávajícím. Na Nový rok se nejedlo maso z pernaté zvěře, aby neuletělo štěstí, nejedla se ryba, aby štěstí neuplavalo. Jedlo se vepřové, z důvodu, že prase bylo pradávným symbolem plodnosti a blahobytu. Ve vánočce, která se na Nový rok

⁸⁴ VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*. s. 431-440.

⁸⁵ Tamtéž. s. 445.

⁸⁶ Tamtéž s. 446.

⁸⁷ Tamtéž s. 461.

⁸⁸ Tamtéž. s. 462.

krájela k snídani, byl zapečený hrášek, kdo dostal krajíček s hráškem, čekalo ho v následujícím roce štěstí. K Novému roku jsou vázány i občůzky spojené s koledami a přáním.⁸⁹

Tři králové (6. leden)

Jsou posledním z vánočních svátků. Původní starokřesťanský svátek oslavující křest Krista v řece Jordánu a zjevení jeho božství. Do lidové tradice vstoupil svátek v období středověku, tři králové byli uctíváni jako „pomocníci v nouzi, ochránci domu a chléva, cestujících a poutníků, byli vzýváni k pomoci před krupobitím, bouří, nebezpečím cest, před horečkou, epilepsií a očarováním, a do jejich patronátu patří také lékárny a hostince“. V lidové tradici jsou témata setkání tří králů s Ježíškem s oblibou prezentována v betlémech, v tříkrálových občůzkách a hrách.⁹⁰

Zvykem tříkrálového svátku je žehnat domům a posvěcenou křídou psát na dveře domu iniciály K+M+B+letopočet, pro který požehnání platí. Ač písmena vypadají, že symbolizují počáteční písmena tří králů Kašpara, Melichara a Baltazara, ve skutečnosti jde o zkratku latinského „*Christus mansionem benedicat* (Kristus požehnej tomuto domu)“, znaménka připomínající plus jsou tři křížky symbolizující Nejsvětější Trojici, tzn. Otce, Syna a Ducha Svatého.⁹¹

V dřívějších dobách při občůzkách psali tyto iniciály na dveře domů kněz s ministranty, později učitel v doprovodu školáků a kostelníka, který stavení vykuřoval kadidlem. Od poloviny 20. století byli jednotliví králové označeni červenou, černou a bílou korunou s iniciálami svého jména. Chlapci, zpravidla ministranti, chodili na pochůzky, zpívali koledu, sbírali peněžní příspěvky a do košíku věcné dary. V průběhu 20. století se výrazněji prosadil sociální kontext tříkrálových občůzek, kdy stavení za zvuku koledy navštěvovali děti chudých rodičů, později koledování přebrali příslušníci romského etnika. Teprve po roce 1989 se význam koledování změnil z individuální koledy na sbírku charity a jejich sociálních programů.⁹²

⁸⁹ VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*. s. 464.

⁹⁰ Tamtéž. s. 474.

⁹¹ *Tři králové*. [online]. České tradice.cz. [cit. 14-08-2023]. Dostupné z: <https://cesketradice.cz/kcmb/>.

⁹² VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*. s. 475-482.

4 Šternberk

Město Šternberk je centrem kulturní infrastruktury celého mikroregionu. Je městem s bohatou historií. Nejstarší zmínka o Šternberku jako městu pochází z roku 1296. Město vzniklo z osady pod hradem stejného jména. Státní hrad Šternberk byl v roce 1974 zapsán do Ústředního seznamu kulturních památek ČR. V roce 2001 byl prohlášen národní kulturní památkou a je tak jedinou národní kulturní památkou na území Mikroregionu Šternbersko. Hlavní dominanty historického jádra města Šternberk tvoří barokní kostel Zvěstování Panny Marie a bývalý augustiniánský klášter. V roce 1992 Ministerstvo kultury prohlásilo historickou část města Šternberka městskou památkovou zónou. Šternberk je držitelem titulu Historické město roku 2008.⁹³

Pro podporu a rozvoj kultury ve Šternberku je na různá období zpracován Strategický plán rozvoje kultury ve Šternberku. Jedním z cílů na období 2020-2025 je rozšíření nabídky kulturního vyžití.⁹⁴

4.1 Zvyky, tradice a obyčeje ve Šternberku

Při tvorbě této podkapitoly bylo vycházeno z dostupné literatury, pramenů a informací o dění v obci, které byly doplněny a upřesněny o poznatky získané z rozhovoru s paní Anežkou Šebestovou a panem Mgr. Vilémem Zlamalem. Paní Šebestová se narodila v roce 1935 na Valašsku, po válce a odsunu Němců se s rodiči přestěhovala na Šternbersko. Je tak jednou z mnoha obyvatel, kteří byli po odsunu Němců dosídlení. Rozhovor probíhal u paní Šebestové doma, která toho času bydlí ve Šternberku v domě s pečovatelskou službou. Zavzpomínala na sváteční dny, tradice, zvyky a obyčeje ze svého dětství, které bylo poznamenáno válkou a chudobou. Pan Zlamal je rodilým Šternberanem pocházejícím z česko-německého manželství. Při rozhovoru pan Zlamal zavzpomínal na tradice, zvyky a obyčeje, které se u nich doma dodržovaly. Rozhovory probíhaly v poklidné atmosféře a paní Šebestová i pan Zlamal ochotně odpovídali na všechny otázky k danému tématu. Odpovědi byly zaznamenány a doplněny do níže uvedených podkapitol.

Hledat prvky lidových tradic ve Šternberku, který byl až do konce války převážně německý, je takřka nemožné. České kulturní povědomí ve Šternberku oživovala a zachovávala pouze hrstka české menšiny, která se opírala o nedaleký hanácký venkov a od počátku 80. let

⁹³ *Program rozvoje mikroregionu Šternbersko na období 2023-2029*. [online]. Mikroregion Šternbersko. 2022. s. 67. [cit. 03-09-2023]. Dostupné z: http://www.mikroregion-sternbersko.cz/assets/File.ashx?id_org=101476&id_dokumenty=1817.

⁹⁴ *Program rozvoje města Šternberk na období 2020-2025*. [online]. Mikroregion Šternbersko. 2020. s. 77. Dostupné z: https://www.sternberk.eu/modules/file_storage/download.php?file=3031dada%7C69&inline=1.

19. století o sobě dávala vědět. Díky této menšině český život ve Šternberku nikdy nezanikl, a to ani za dob nejsilnější germanizace. V roce 1883 byl ve Šternberku založen první český spolek Moravan, přejmenovaný v roce 1908 na odbor Národní jednoty.⁹⁵ Toto „oživování“ české menšiny bylo německou správou města sledováno se značným znepokojením, a dokonce v roce 1909 musel každý šternberský občan složit přísahu, že vždy bude chránit německý charakter města. Bohužel s příchodem druhé světové války došlo k úplnému poněmčení Šternberka.⁹⁶

Dvě světové války, následně komunistický režim a invaze vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968 způsobily nejen v oblasti tradiční lidové kultury nenapravitelné škody. „Typickými festivally probíhajícími každoročně v letech 1948-1989 v době komunistického režimu byly různé připomínky, manifestace, průvody či shromáždění u příležitosti několika výročí. Rok oslav začínal připomínkou tzv. Vítězného února, pokračoval v březnu Mezinárodním dnem žen (do začátku padesátých let se slavil v květnu i Svátek matek, měl podobu průvodu dětí ulicemi), následovaly mohutné oslavy Prvního máje, Oslavy osvobození – Devátý květen (dle sovětského vzoru), Mezinárodní den dětí, Slovenské národní povstání, Den československé armády, Den horníků, Velká říjnová socialistická revoluce, kterou začínal Měsíc československo-sovětského přátelství“. Akce probíhaly za účasti všech podniků, institucí a škol a byly nařízené. Většina lidí z obav o pracovní či školní problémy a z různých postihů tyto oslavy podstupovala.⁹⁷ Dle záznamů z kronik města byl i v tomto období totalitní kulturní život Šternberanů velmi bohatý, ve městě se konalo v průměru kolem 500 akcí ročně, organizovanými různými spolky, ať už šlo o divadelní představení, koncerty, výstavy, filmové cykly, taneční zábavy, zábavné večery, besedy, přednášky, kurzy, sportovní akce, průvody, manifestace. Všechny tyto akce vycházely z jednotného plánu kulturně-výchovné činnosti, který naplňoval politické směrnice a další stranická usnesení ke kulturně výchovné práci této doby, tradice křesťanského charakteru byly v této době utlačeny.

K opětovnému rozvoji kultury a obnovení různých symbolických kulturně-náboženských tradic došlo až po převratu v roce 1989.

Některé obnovené tradice ve Šternberku jsou lokálního charakteru a k jejich utváření docházelo v průběhu času. Jedná se především o dlouholetou tradici ochotnického divadla a venkovských trhů. Pro Šternberany se staly součástí kulturního dědictví a již neodmyslitelně

⁹⁵ HLŮZOVÁ, Vlasta, *Ochotnické divadlo ve Šternberku*. s. 21.

⁹⁶ HLŮZOVÁ, Vlasta. *Stopami šternberské historie*. s. 21.

⁹⁷ PAPAÍK, David a kol. *Dějiny Šternberka*. s. 515.

patří k jejich životům. To, zda tyto obnovené tradice budou udržovány a jejich odkaz dále předáván, je již na dalších generacích.

Masopust

Tento tradiční křesťanský svátek byl ve Šternberku obnoven v roce 2018, kdy poprvé v novodobé historii prošel městem masopustní průvod. Tuto tradici nyní každoročně organizují Městská kulturní zařízení ve spolupráci se základní školou v ulici Dr. Hrubého ve Šternberku a městem Šternberk. Součástí masopustu je tradiční průvod maškar vycházející od školy směrem na Hlavní náměstí, hned po tom, co je předáno masopustní právo. Ukázka z tradičního průvodu je zachycena na obr. č. 3.

Obrázek č. 3. Masopustní průvod ve Šternberku, 18.02.2023

(Dostupné z: *Masopustní veselí oživilo centrum Šternberka - Oficiální stránky město Šternberk (sternberk.eu)*)

Průvod bývá doprovázen hanáckým souborem Hagnózek. Na náměstí, kde se taktéž konají tradiční venkovské trhy, předává starosta klíč od města, jak můžeme vidět na obr. č. 4. a začíná veselí.⁹⁸ Tato akce tradičně přiláká spoustu návštěvníků. Pro nejmenší děti zde bývá připraven starodávný kolotoč a pro dospělé občerstvení, různé zabíjačkové pochoutky, ale i masopustní koláčky, trubičky, pirožky, aj.

⁹⁸ *Masopustní veselí oživilo centrum Šternberka*. [online]. Město Šternberk. [cit. 09-09-2023]. Dostupné z: <https://www.sternberk.eu/aktuality/aktuality/masopustni-veseli-ozivilo-centrum-sternberka-833cs.html?ftresult=masopust>.

Obrázek č. 4. Masopustní veselice na náměstí ve Šternberku, 18.02.2023
(Dostupné z: *Masopustní veselí oživilo centrum Šternberka - Oficiální stránky město Šternberk (sternberk.eu)*)

Na základní škole v ulici Dr. Hrubého, která je jedním ze spoluorganizátorů akce, předchází masopustnímu veselí pár týdnů příprav. Učitelé si s žáky povídají o původu a smyslu masopustu a o masopustních zvycích, vyrábí kostýmy, nacvičují písně, tvoří a malují výzdobu. Ve škole se pečou masopustní koláče, jejichž vůní je nasátá celá škola.⁹⁹

Zmínku o pořádání masopustu ve Šternberku v letech minulých jsem objevila v publikaci *Ochotnické divadlo ve Šternberku*, kdy autorka Vlasta Hlůzová zmiňuje vystupování smíšeného pěveckého sboru ve 20. letech 20. století na pravidelných koncertech o masopustu.¹⁰⁰

Paní Šebestová si ze svého dětství konání masopustu ve Šternberku nepamatuje. Vzpomíná pouze na masopust v nedaleké Hlásnici, což je obec nacházející se asi 2 km od Šternberka, kde často trávila čas s rodinou. Vzpomíná, jak tam maškary chodily dům od domu a svou pochůzku zakončily v místní hospodě. Pekly se masopustní koláče a koblihy na sádle.

⁹⁹ *Masopustní veselí* [online]. Základní škola Dr. Hrubého. [cit. 09-09-2023]. Dostupné z: <https://www.zshrubeho.cz/skola/z-nasi-skoly/masopustni-veseli-na-zs-dr-hrubeho-348cs.html?ftresult=Masopust>.

¹⁰⁰ HLŮZOVÁ, Vlasta. *Ochotnické divadlo ve Šternberku*. s. 34.

Hromniční pouť matek

Původ této tradice vychází ze starobylého zvyku matek a žen z první poloviny 18. století, kdy se Morava obávala pruského vpádu. Za odvrácení tohoto nebezpečí se v mnohých moravských městech konaly prosebné pobožnosti. Tradice „šternberské pouti se píše od 1. února 1741, kdy do kostela Zvěstování Panny Marie ve Šternberku přinesly dvě ženy voskovou svíci vážící asi deset kilogramů jako oběť Matce Boží, a prosily o odvrácení nebezpečí a ochranu před nepřáteli. Svíce se zapalovala při každé mši svaté po celý následující rok. Nová svíce pak byla vždy přinášena a obětována každoročně vždy v čase Hromnic“.¹⁰¹

K obnovení zvyku hromniční poutě ve Šternberku došlo roku 2004, jejím obnovitelem a iniciátorem se stal P. Josef Červenka (1968-2022), kněz, který působil v Římskokatolické farnosti ve Šternberku. V dnešní době tento zvyk symbolizuje oslavu mateřství a rodiny, kdy „matky prosí o ochranu a dar víry pro naše děti a odvrácení zla od našich nejbližších. Obětní svíci přináší tradičně vždy nejmladší maminky ve farnosti“. Každý rok se této poutě účastní stovky žen z celé republiky, včetně členek Hnutí modlitby matek.¹⁰² Ukázku z poutě můžeme vidět na obr. č. 5.

Obrázek č. 5. Hromniční pouť matek ve Šternberku 4. února 2023

(Zdroj: <https://www.clovekavira.cz/photo-detail/7516248/9a724e91-754e-4025-b8ab-48e03582e439>)

¹⁰¹ *Hromniční pouť* [online]. Římskokatolická farnost Šternberk. [cit. 18-10-2023]. Dostupné z:

<https://www.farnoststernberk.cz/hromnicni-pout>

¹⁰² Tamtéž.

Pálení čarodějnic

Obnovení tradice si vzal pod patronát Dům dětí a mládeže ve Šternberku (DDM) a každoročně ji již od roku 1999 pořádá vždy 30. dubna. Čarodějnický průvod s lampiony vychází od Základní umělecké školy Šternberk, za zvuku bubnů a čarodějnického vriskotu průvod dochází až na zahradu DDM. Tam jsou pro děti připraveny různé soutěže, čarodějnický rej, vyhlášení nejkrásnějších kostýmů, slavnostní upálení čarodějnice, opékání špekáčku a na závěr ohňostroj. Tato tradice je velmi oblíbená a každým rokem se těší velkému počtu návštěvníků.

Velikonoce

V období těchto nejvýznamnějších církevních svátků v roce probíhají tradiční bohoslužby a koncerty v chrámu Zvěstování Panny Marie ve Šternberku.

Na zachování a zvýšení povědomí o tradicích, zvycích a obyčejích související s těmito svátky se podílí Státní hrad Šternberk. Již od roku 2005 každoročně na Bílou sobotu organizuje dětský velikonoční jarmark. V prostorách hradu jsou připraveny tvořivé dílny zaměřené na výrobu tradičních velikonočních předmětů. Nejen děti si tak mohou vyzkoušet výrobu různých velikonočních dekorací a aranžmá, pletení pomlázek, zdobení kraslic a dalších tradičních velikonočních zvyků a obyčejů jako je i pečení Jidášů¹⁰³, mazanců a zdobení perníčků. Všechny výrobky si děti odnášejí domů. Jarmark pak doplňují prohlídky tematicky vyzdobeného hradu s výkladem, který návštěvníky seznámí jak s historií hradu, tak i s historií a významem Velikonoc. Od roku 2017 bývají prohlídky zakončeny v unikátních prostorách liechtensteinské kuchyně, která byla v letech 2015-2016 zrestaurována. Pro návštěvníky tam bývají připraveny ochutnávky tradičních velikonočních pokrmů – mazanec, vdolky, kopřivová polévka, jáhlová kaše, jehněčí kýta, velikonoční nádivka, aj.¹⁰⁴

Paní Šebestová popisuje zvyky Velikonočního pondělí, na které se od nepaměti těšivali všichni muži i chlapci. V pondělí dopoledne vycházeli muži a chlapci na obchůzku, navštěvovali ženy a dívky a mrskali je tatary, mrskačku doprovázeli různými říkankami. Ženy a dívky pak měly pro chlapce připravenou výslužku – malované vajíčko a na tatar chlapcům vázaly mašličku, dospělým se nabízela štamprlička slivovice. Pekly se zdobené mazance. Vajíčka se malovaly voskem a tužkou rozpálenou v ohni. Paní Šebestová dodává, že když byl dívce chlapec nesympatický, dostal vajíčko naprasklé. Velikonoční mrskání je ve Šternberku

¹⁰³ *Jidáše – v dnešní době již ne moc známé velikonoční pečivo z kynutého těsta ve tvaru různých smyček a spirál symbolizující provaz na kterém se oběsil Jidáš, pečivo je polévané medem.* Dostupné z: <https://www.novinky.cz/tag/jidase-66110>.

¹⁰⁴ *Dětský velikonoční jarmark na hradě* [online]. Státní hrad Šternberk. [cit. 15-09-2023]. Dostupné z: <https://www.hrad-sternberk.cz/cs/cs/akce/8397-detsky-velikonocni-jarmark-na-hrade-sternberk>.

stále udržovaným zvykem. V dnešní době muži a chlapci spíše navštěvují ženy a dívky v okruhu příbuzných a známých a výslužkou chlapci dostávají kromě vajíčka a mašličky i nějakou tu sladkost.

Pan Zlamal vzpomíná, jak jim rodiče schovávali velikonoční nadílku (vajíčka a figurky) na zahradě nebo doma a oni je hledali v domnění, že jim je přinesl a schoval velikonoční zajíček. Velikonoční výzdobu u nich doma tvořily zavěšené velikonoční hrozny s nazdobenými velikonočními vajíčky.

Svatomartinské slavnosti

K obnovení této křesťanské tradice s datem 11. listopadu došlo ve Šternberku pod taktovkou Gymnázia Šternberk již v roce 2004. Nejprve tato akce probíhala komorně, kdy ji organizovala tamní učitelka výtvarné výchovy pro svou třídu a děti z mateřských škol. Díky stále většímu zájmu studentů se od roku 2008 svatomartinské slavnosti konají pro širokou veřejnost.¹⁰⁵ Hlavním organizátorem se stalo Gymnázium Šternberk ve spolupráci se studenty a jejich rodiči, dále se spolupodílejí Charita Šternberk, Římskokatolická farnost Šternberk a město Šternberk. Martinská slavnost připomenula legendu s příjezdem svatého Martina na bílém koni. Tradičně je akce zahajována na Hlavním náměstí, odkud na bílém koni vyjíždí svatý Martin s družinou bubeníků, doprovázený dětmi s rodiči a s rozsvícenými lampiony, jak můžeme vidět na obr. č. 6., průvod pokračoval do prostor bývalého augustiniánského kláštera, kde se konaly slavnosti, jejichž součástí byl starodávňý jarmark, svatomartinské pochoutky, medovina nebo svatomartinské víno. Tradicí se již stalo vystoupení dětí a studentů všech tří základních škol, domu dětí a mládeže a gymnázia s kulturním programem nejen s martinskou tematikou.¹⁰⁶

Od roku 2013 navázalo gymnázium spolupráci se Státním hradem Šternberk a tradiční průvod končí v zámecké zahradě a prostorách hradu. Dospělí návštěvníci si chválí posezení u cimbálky s ochutnávkou svatomartinského vína v hodovním sále hradu.¹⁰⁷ Součástí slavností bývají kostýmované prohlídky hradu s výkladem jak o historii hradu, tak jsou zaměřeny na legendu o svatém Martinovi, ale i na svaté, se kterými se v adventním čase

¹⁰⁵ *Sv. Martin projel Šternberkem* [online]. Olomoucký deník. [cit. 15-09-2023]. Dostupné z: https://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/sv-martin-projel-sternberkem-s-nim-sel-zastup-lidi-s-lampiony-20161111.html.

¹⁰⁶ *Svatomartinská slavnost ve Šternberku se vydařila* [online]. Šternberské listy 20/2008. Město Šternberk. s.1. [cit. 15-09-2023], Dostupné z: https://www.sternberk.eu/modules/file_storage/download.php?file=761f4426%7C360&inline=1.

¹⁰⁷ *Svatý Martin* [online]. Šternberské listy 12/2013. Město Šternberk. s. 10. Dostupné z: https://www.sternberk.eu/modules/file_storage/download.php?file=fc43bfe9%7C292&inline=1

setkáváme – sv. Barbora, sv. Lucie, sv. Mikuláš a další. Prohlídky jsou pak zakončeny v liechtenštejnské kuchyni, kde bývají připraveny ochutnávky martinských specialit a vína.¹⁰⁸

Obrázek č. 6. Svatomartinský průvod ve Šternberku v r. 2011

(Zdroj: <https://olomoucky.denik.cz/galerie/svatomartinskypr1111.html?back=2965507603-1929-43&photo=3>)

Sv. Mikuláš

I ve Šternberku od nepaměti probíhají mikulášské obchůzky, kdy v předvečer svátku sv. Mikuláše vychází do ulic maskované postavy Mikuláše, anděla a čertů. Tito na objednáni obcházejí rodiny s dětmi se seznamem těch poslušných i méně poslušných dětí a za básničku nebo písničku rozdávají dětem výslužku.

Paní Šebestová vzpomíná na to, jak jako malé děti dostávaly velkou zdobenou figurku z kynutého těsta s podobou Mikuláše, čerta nebo anděla.

Pan Zlamal doplňuje, že v jejich rodině bylo zvykem umístit před domovní dveře talíř, který měli do rána plný koláčů, ořechů a jablek.

Advent a Vánoce

Advent znamená příchod a tato doba je přípravným obdobím na vánoční svátky. Již v 11. století se ustálila na době posledních čtyř nedělí před Štědrým dnem. Tato doba byla dobou postní, lidé se zdrželi nadměrného jídla a také pití, veškeré zábavy, zpěv i tanec, to vše bylo zakázáno.

¹⁰⁸ Svatomartinské prohlídky hradu Šternberk [online]. Statní hrad Šternberk. [cit. 20-09-2023] Dostupné z: <https://www.hrad-sternberk.cz/cs/akce/30391-svatomartinske-prohlidky-hradu-sternberk>.

Ve většině domácností se dodržuje zvyk, kdy se od první adventní neděle zapaluje svíčka na adventním věnci. Dětem se připravují v tomto období adventní kalendáře, aby jim doba čekání na Ježíška rychleji ubíhala. V poslední době se lidé spíše zajímají o hmotné statky a nakupování a honbu za dárky na poslední chvíli a takové to „kouzlo“ Vánoc a předvánočního rozjímání se pomalu vytrácí, nakonec se divíme, že jsme si vánoční čas nestihli ani užít.

Pan Zlamal vzpomíná na chvíle z dětství, kdy se na první adventní neděli večer sešla rodina u stolu, zapálili první adventní svíci, povídali si a ochutnávali pečivo, ořechy a jablka. V místnosti visely zelené větvičky, které symbolizovaly rodině zdraví, růst, plodnost a rozkvetlou zahradu v nadcházejícím roce.

Aby si Šternberané předvánoční čas zpříjemnili a zastavili se tak v předvánočním shonu, je ve Šternberku zhruba od 50. let 20. století tradice slavnostního rozsvícení vánočního stromu na Hlavním náměstí, a to vždy první adventní neděli. První vánoční strom, tzv. strom Republiky byl po ukončení války na náměstí vztyčen 9. prosince 1945, aby zámožnějším občanům byla dána možnost přiměřenými dary přispět na dobročinné účely, zejména ve prospěch chudých a opuštěných dětí, jichž bylo v prvním roce poválečném více než dosti.¹⁰⁹ Sběrka pro děti a chudé se každoročně opakovala, dle posledního záznamu v kronice až do roku 1949. Symbolem Vánoc a pro mnohé Šternberany i neodmyslitelnou součástí Hlavního náměstí byl od roku 1947 stříbrný smrk. Tento byl v roce 2006 při celkové rekonstrukci Hlavního náměstí pokácen, od té doby je každoročně na náměstí vánoční strom dovážen a instalován. Vánoční strom většinou věnuje někdo z místních či z blízkého okolí. Každý strom má nějaký svůj příběh. Od 80. let je součástí slavnostního rozsvícení vánočního stromu bohatý kulturní program v podání dětí ze základních a mateřských škol, gymnázia, domu dětí a mládeže, ale i pozvaných hostů, který se koná každou adventní neděli až do štědrého dne. Součástí programu jsou také vánoční trhy s ukázkou tradičních lidových řemesel a prodejem vánočních výrobků a dekorací. Lidé tak mohou v příjemné atmosféře strávit tento předvánoční čas u koled a zahřát se mohou nějakým ze široké nabídky vánočních punčů.

Další adventní program zajišťuje od roku 2005 také Statní hrad Šternberk, pro návštěvníky jsou připraveny tematické prohlídky hradu, které jsou zaměřeny na povídání o historii Vánoc, vánočních zvycích a obyčejích, zajímavé je i povídání o tom, jak slavila Vánoce šlechta a jak prostý lid. Interiéry hradu jsou doplněny slavnostní vánoční výzdobou, nebo hračkami šlechty i prostého lidu. Pro děti jsou každoročně připraveny vánoční dílničky, kde si děti mohou vyzkoušet výrobu různých vánočních ozdob, dekorací, svícňů, svíček,

¹⁰⁹ Kronika města Šternberka 1250-1950, s. 320.

malování na sklo, pečení různých vánočních pokrmů a zdobení perníčků. Součástí vánočního programu hradu je dřevěný betlém v životní velikosti.¹¹⁰

Novodobou tradicí se pro Šternberany stalo betlémské světlo. „Od roku 1986 se krátce před Vánoci rozsvěcuje celá Evropa od Rakouska přes Skandinávii a východní země světlem z místa narození Ježíše Krista. Rakouští skauti odpálí v Betlémě světlo z věčného ohně a ve Vídni ho předávají dalším. Do Šternberka bylo světlo přivezeno poprvé 22. prosince 2003 a lidé si mohli odpálit svíčku nebo lampu, aby světlo betlémské svítilo i u nich doma“.¹¹¹

Paní Šebestová vzpomíná na Vánoce z dob svého dětství se smutkem v hlase. Byla válka a chudoba, dárky děti nedostávaly, vzpomíná, jak si hrála s polenem, které symbolizovalo panenku a tu si balila do různých šátků a vozila v krabici jako v kočárku. Na štědrovečerní večeři se upeklo ovoce (švestky a jablka) posypané drobenkou, skořicí a ořechy, a to se dalo doprostřed stolu, dále se podávaly brambory, a když bylo dobře, byla k bramborům tlačěnka, párky nebo klobása. Pekla se bábovka, vánočka a drobné cukroví. Stromeček zdobili sušeným ovocem, cukrovím a ozdobami, které vyrobili z kostek cukru zabalenými do celofánu, sníh na stromečku symbolizovala vata. Mezi zvyky, které dodržovali, bylo odlívání olova, symbolizující, co je bude v dalším roku čekat, házelo se bačkorou, aby se zjistilo, kdo půjde v dalším roce z domu a zazvoněním zvonečku se zvalo ke štědrovečernímu stolu.

Pan Zlamal krátce zavzpomínal z dob dětství na stromeček, který měl své místo uprostřed pokoje, zdobili jej svíčkami, skleněnými baňkami a slaměnými hvězdami. Než se rozdaly dárky, tak děti recitovaly nebo zpívaly koledy. Dále vzpomínal na tradiční dřevěný betlém, symbolizující narození Ježíše Krista, bez kterého se žádné Vánoce u nich v rodině neobešly, a tak je tomu až do současnosti.

Tři králové

Tato tradice byla ve Šternberku obnovena v roce 1991, kdy městem procházely postavy tří králů v dobových kostýmech se zlatem, kadidlem a myrhou. Tito tři králové zašli mimo jiné i do nemocnice a obou částí ústavu sociální péče, navštívili také staré osamělé občany. Snažili se lidi potěšit a osvětlit jim tradici a smysl tohoto svátku. Každoročně pak tito dobrovolní tři králové navštěvovali šternberské školy, nemocniční zařízení a sociální ústavu.¹¹²

Od roku 1999 probíhají tradiční Tříkrálové sbírky pod záštitou Charity Šternberk. Do ulic města i několika vesnic se vydávají skupinky koledníků (dobrovolníci z řad

¹¹⁰ *Vánoční prohlídky hradu Šternberk* [online]. Státní hrad Šternberk. [cit. 20-09-2023]. Dostupné z: <https://www.hrad-sternberk.cz/cs/akce/18550-vanocni-prohlidky-hradu-sternberk-2023>.

¹¹¹ Kronika města Šternberka, díl 6., s. 518.

¹¹² Kronika města Šternberk, díl 5., s. 313.

šternberského skautského střediska, ze šternberské farnosti a ostatní koledníci), chodí od domu k domu, vinšují štěstí, zdraví, dlouhá léta a na rám vstupních dveří zapisují iniciály K+M+B, do připravených pokladniček vybírají peníze. Ukázkou z tříkrálové obchůzky ve Šternberku nám přibližuje obrázek č. 7. Celkový výtěžek z tříkrálové sbírky je určen pro činnost charity a na přímou pomoc občanům v krizových situacích.

Obrázek č. 7. Tříkrálová obchůzka ve Šternberku v r. 2006

(Zdroj: https://www.sternberk.eu/modules/file_storage/download.php?file=7ecd1b87%7C411&inline=1)

Trhy na hlavním náměstí

Konání venkovských trhů na Hlavním náměstí ve Šternberku má hlubokou tradici, sahá až do 17. století, svůj cech zde měli soukeníci, řezníci, stolaři, kováři, tkalci, kožešníci, ševci, pekaři, punčocháři. První dva jednodenní výroční trhy, kde řemeslníci obchodovali se svými výrobky, se podle královského privilegia z roku 1492 konaly na jaře, týden po Velikonocích, další pak v září. V 17. století císař Ferdinand III. svolil ke konání trhů čtyř.¹¹³ V lednu 1782 císař Josef II. stvrdil městu královská jarmareční privilegia a na žádost města mu propůjčil dva pravidelné týdenní trhy, vždy v pondělí a pátek a znovu pak tyto privilegia stvrdil v lednu 1788 současně se dvěma trhy na dobytek (na den sv. Pavla a sv. Jiří). Hlavní náměstí se po další staletí stávalo stanovištěm týdenních nebo výročních trhů. Od počátku byly trhy základem setkávání místních i přespolních obyvatel.¹¹⁴

¹¹³ KAŇÁK, Bohdan; MRACKÝ, Jan a KOUDELA, Miroslav. *Šternberk slovem a obrazem*. s. 42.

¹¹⁴ PAPAJÍK, David. *Dějiny Šternberka*, s. 304

Ve 20. století z důvodů rychlého rozvoje automobilismu, autobusové dopravy a nárokům na parkovací místa byly trhy přemístěny do jiných prostor a náměstí ustupovalo dopravě. Trhy se vrátily na náměstí po sametové revoluci, první trhy byly uskutečněny v rámci oslav 700. let vzniku města, a to 25. května 1996, následně toho roku v červnu se uskutečnil jarmark s ukázkami zaniklých lidových řemesel – představili se zde tkalci, přadleny, provazník, tesaři, hrnčíř, kovář, šindelář, kožešník, kobercář, pergameník nebo věnečnice.¹¹⁵ Následující roky se pravidelně v květnu na náměstí konaly trhy nazývané jako Květinový jarmark nebo řemeslnický jarmark, byly pořádány odborem životního prostředí Městského úřadu Šternberk. V letech 2005 až 2006 došlo k revitalizaci a obnově původního kamenného náměstí.

Od roku 2011 se staly doslova fenoménem Venkovské trhy Šternberk, pořádané živnostenským odborem městského úřadu. Šternberané si zde mohou připomenout tradici některých již zaniklých lidových řemesel a zakoupit různé druhy domácích produktů, ale i oblíbených regionálních potravin a výrobků. Tyto trhy jsou tradičně organizovány několikrát do roka. V roce 2021 převzala organizaci venkovských trhů Městská kulturní zařízení, příspěvková organizace města.

Atmosféru konání trhů na Hlavním náměstí ve Šternberku v minulosti a v současnosti nám přibližují obrázky č. 8 a č. 9.

Obrázek č. 8. Trhy na náměstí ve Šternberku a na ul. Radniční na počátku 19. stol.
(Zdroj: https://www.sternberk.eu/evt_image.php?img=944)

¹¹⁵ Kronika města Šternberk, díl 6., s. 6-7.

Obrázek č. 9. Venkovské trhy na náměstí ve Šternberku v roce 2016 (Zdroj: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=994697327266635&set=a.994673487269019.1073741857.450783934991313>)

Ochotnické a loutkové divadlo ve Šternberku

Od nepaměti všechny lidové oslavy doprovázely všelijaké maškary, tance, hudba, různé formy divadelních scének, které byly vždy součástí lidového veselí, byly takovým odrazem své doby. Z tohoto důvodu je zde zařazena i tradice ochotnického a loutkového divadla ve Šternberku, které ve své době patřilo k neodmyslitelné součásti lidové osvěty Šternberanů.

Ve Šternberku zasahuje tradice amatérského (ochotnického) divadla pravděpodobně až do 2. poloviny 18. století. Vlastní divadlo začali Šternberané budovat po vzoru církevní lidové tradice a pro svá představení používali figurky (loutky) z kartonu, později se na scénu dostaly loutky dřevěné, hry již byly obsáhlejší, ale stále s církevním námětem. Od června 1801 působila ve Šternberku česká divadelní společnost pod vedením Jana Šimona Václava Tháma.¹¹⁶

Od konce 18. století zajížděly do Šternberka různé kočovné divadelní společnosti. Hrály především v hostincích, kde si pronajaly sál. Kolem poloviny 19. století hráli ve Šternberku divadlo Němci, česká vystoupení ve městech s českou menšinou jako byl Šternberk, nebyla podporována. V době první světové války se divadlo nehrálo. Zlatou éru amatérská ochotnická

¹¹⁶ HLŮZOVÁ, Vlasta. *Ochotnické divadlo ve Šternberku*. s. 26.

divadla zažívala v období první republiky, kdy byla významnou součástí lidové osvěty. Ve Šternberku počátky ochotnického divadla souvisí se vznikem českých menšinových škol po roce 1918.¹¹⁷ V roce 1921 zakoupil místní odbor Národní jednoty starší loutkové divadlo. Loutkařské práce se ujali učitelé, zhotovovali nové loutky, oblečení, kulisy a další potřebné věci. Učitelský kroužek loutkařů Kašpárkova družina sehrál během roku kolem čtyř loutkových her pro děti české obecné a mateřské školy. Hry měly často tradiční motiv dobra a zla a vystupoval v nich Kašpárek a Honza. Mimo loutkové divadlo se v tuto dobu nacvičovalo i dětské divadlo se zpěvem, tanečky a hudbou. Úroveň dětského i ochotnického divadla byla v dobových periodikách kladně hodnocena. V meziválečné době žila divadlem celá česká menšina ve Šternberku a okolí. Divadlo se hrálo i v době hospodářské krize v třicátých letech a nástupu fašismu. V roce 1924 byl založen dramatický kroužek Libuše při odboru Národní jednoty, dále pak pěvecký a hudební kroužek. Období rozvoje českého národního života byl ukončen v roce 1938 mnichovskou dohodou. Po válce místní ochotníci a loutkaři navázali na tradici šternberského divadla. V roce 1946 vznikl spolek Jednota divadelních ochotníků, který měl asi 20 členů a hráli jak divadelní hry, tak operety. Téhož roku vznikl i Loutkařský soubor Kašpárkova divadla, první představení Kouzelný koberec se konalo 22. prosince 1946. Dle záznamů v kronice města Šternberka se v letech 1946-1958 odehrálo v Kašpárkově divadle 63 her, účinkovalo 310 představitelů a shlédlo je 53 000 diváků. Oba ochotnické šternberské soubory se těšily velkému zájmu diváků.¹¹⁸

V roce 1955 bylo otevřeno Tylovo divadlo, jako stálá scéna. V divadle hostovaly profesionální divadla z různých koutů republiky. Šternberské ochotnické soubory zanikly koncem 50. let, především z důvodů konkurence kina a televize, ale také z důvodů politických změn.¹¹⁹

V současnosti navazuje na tradici šternberského ochotnického divadla amatérská divadelní skupina ŠOK aneb Šternberští ochotníci komedianti. Od roku 2008 tito ochotníci uvedli několik svých představení, které se těší velkému zájmu diváků.¹²⁰

4.2 Zaniklé tradice ve Šternberku

Oslava slunovratu

Každoroční původně pohanskou tradici v letech 1850-1914 připravovaly ve vzájemné spolupráci šternberské spolky (české i německé). Tato tradice byla velmi oblíbená,

¹¹⁷ HLŮZOVÁ, Vlasta. *Stopami šternberské historie*. s. 26-32.

¹¹⁸ Tamtéž. s. 50-62.

¹¹⁹ Tamtéž. s. 67.

¹²⁰ Tamtéž. s. 68.

oslavovala německou kulturu a za cíl si kladla posílit německý charakter města. Například v roce 1899 se tato slavnost uskutečnila v neděli 24. června, organizačně se na ni podíleli šternberský tělocvičný spolek, mužský pěvecký spolek a německý svaz Hermann. Slavnost začínala v o sedmé hodině večerní v zahradě u tělocvičny hudebním vystoupením, následovalo zapálení vatry a průvod městem s pochodněmi. Ukončena byla v tělocvičně hudebním vystoupením různých spolků.¹²¹

Dožínková slavnost

První dožínková slavnost proběhla 19. srpna 1945 v budově bývalého Mauerova statku, když se po překonání poválečných potíží začal obnovovat kulturní život města, navazující na staré tradice českého života. O dalším pokračování této tradice již nebyla v dostupných materiálech nalezena žádná zmínka.¹²²

Paní Šebestová vzpomíná na tuto dožínkovou slavnost. Přibližuje ji jako taneční zábavu, kde se hrálo a tančilo, ona jako mladší ze sester mohla jít na chvíli odpoledne, až když se vrátila, tak šla teprve její sestra, která čekala na boty, po válce byla chudoba a v rodině měli pouze jedny hezké boty, které si sestry půjčovaly.

Předvečer Husova svátku

Dle záznamů z kroniky města Šternberka se v letech 1947 a 1949 v předvečer Husova svátku 5. července konaly oslavy, jejichž součástí byl proslov a vzpomínka na mistra Jana Husa, oslavy byly zakončeny zapálením vatry na Šibeníku. Další informace o konání této oslavy ve Šternberku nebyly v písemných pramenech nalezeny.¹²³

Majáles

První Majáles se konal 9. května 1964 odpoledne a uspořádala ho místní střední všeobecná vzdělávací škola za hojně účasti obecnstva, zejména z řad rodičů.¹²⁴ O dalším konání této studentské tradice vítání jara nebyly nalezeny v písemných pramenech města žádné informace.

¹²¹ PAPAJÍK, David. *Dějiny Šternberka*, s. 371.

¹²² Kronika města Šternberka 1250-1950, s. 326.

¹²³ Tamtéž. s. 391, s. 444.

¹²⁴ Kronika města Šternberka II., 1951-1970, s. 328.

5 Bohuňovice

Obec Bohuňovice se nachází v rovinné oblasti Hané asi 7 km jižně od města Šternberka a 8 km severně od Olomouce. V současnosti zde žije 2 562 obyvatel.¹²⁵

Na Šternbersku patří Bohuňovice k nejstarším obcím – „olomoucký údělný kníže Ota Sličný ji již v roce 1078 daroval nově založenému klášteru Hradisku u Olomouce. V majetku kláštera obec zůstala až do jeho zrušení v roce 1784, poté připadla náboženskému fondu a roku 1825 ji koupil hrabě Saint Genois. V letech 1850-1960 byly Bohuňovice samostatnou obcí šternberského okresu, s výjimkou let 1938-1945, kdy byly po okupaci německé části Šternberka připojeny k okresu Olomouc-venkov. V roce 1960 byly k Bohuňovicím připojeny těsně sousedící obce Trusovice a Moravská Loděnice“, tím vznikla obec Bohuňovice v podobě, v jaké ji známe v současnosti.¹²⁶

Významnou památkou obce je barokní farní kostel sv. Jana Křtitele ze 2. čtvrtiny 18. století, jehož součástí je věž z roku 1615. V roce 1921 zde byl vybudován odborem Národní jednoty pomník mistra Jana Husa.¹²⁷ V roce 1660 byla v obci založena farní škola, do roku 1984 působila v obci obecná škola, která se poté nazývala národní školou a ta byla roku 1953 sloučena s osmiletou střední školou. V letech 1938-1945 byla do Bohuňovic ještě přestěhovaná z okupovaného Šternberka měšťanská škola.¹²⁸

V roce 1999 získaly Bohuňovice cenu „Vesnice roku“ regionu Střední Morava.¹²⁹

5.1 Tradice, zvyky a obyčejy v obci Bohuňovice

Při tvorbě této podkapitoly bylo vycházeno z dostupných pramenů a informací o dění v obci, které byly doplněny a upřesněny o poznatky získané z rozhovorů s paní Bc. Mgr. Annou Grúzovou, DiS., organizátorkou slavnosti bohuňovických „matiček“ a taktéž badatelkou zabývající se historií slavnosti „matiček“ a vývojem kulturního života v Bohuňovicích a se starostou Sboru dobrovolných hasičů v Bohuňovicích, panem Zbyňkem Cenklm.

Záznamy z dochovaných pramenů poukazují na udržování lidových tradic, zvyků a obyčejů na hanáckém venkově po staletí. Až do první světové války se vedl v Bohuňovicích bohatý a pestrý kulturní život zahrnující mimo jiné spoustu lidových tradic spojených většinou

¹²⁵ Počet obyvatel v obcích [online]. ČSU. [cit. 20-09-2023]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112023>.

¹²⁶ FIALA, Karel, *Šternbersko napříč časem*, s. 77.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ BUREŠOVÁ, Jana. *Paměti obcí Bohuňovice, Moravská Loděnice a Trusovice*, s. 30.

¹²⁹ BUREŠOVÁ, Jana. *Bohuňovice – dějiny obce*, s. 309.

s církevními svátky, jako byly např. velikonoční a vánoční tradice zvyky a obyčeje, kácení máje, dožínky aj.

Za první světové války byla kulturní činnost v obci přerušena. První slavností, která se konala po pětileté přestávce 1. května 1919, bylo „Sázení lip svobody“. Této slavnosti se účastnili dobrovolní hasiči v krojích, cvičenci sokola a občané z Bohuňovic a okolí. V dochované pamětní knize nazvané Lípy svobody jsou zaznamenány podpisy všech účastníků a názvy písní a básní, které na této slavnosti přednesly školní děti.¹³⁰ Paní Grúzová následně zavzpomínala na slavnostní vysazení další „lípy svobody“ u kapličky v Moravské Loděnici v roce 1968, na protest proti okupaci ruskými vojsky, které vtrhly 21. srpna do bývalého Československa. V roce 2018 při stém výročí vzniku republiky Bohuňovičtí navázali na tradici sázení lip svobody a slavnostně vysadili lípu poblíž vlakového nádraží.¹³¹

V meziválečném období se Bohuňovičtí opět navrátili ke svému bohatému kulturnímu a společenskému životu, který byl poté následně přerušen druhou světovou válkou.

V období druhé světové války byly připojeny Bohuňovice k okresu Olomouc-venkov, tím nepodlehly německé okupaci a zůstaly tak téměř čistou českou obcí. Díky tomu se zde dochovala spousta písemného materiálu. Nejvýznamnějších z nich je obecní kronika z let 1732-1912, která patří k nejstarším dochovaným obecním kronikám na Šternbersku.¹³²

Po válce se v obci opět začaly lidové tradice obnovovat. Nositeli kulturního dění v obci se stali Trusovičtí dobrovolní hasiči, založili ochotnický divadelní soubor a jejich hry se těšily velkému zájmu diváků, pořádali oslavy silvestra, tzv. Silvestrovské kabarety, kácení máje, hanácké dožínky, kde se tančily hanácké, slovácké a moravské tance, často i v hanáckých krojích. Pořádali i různé plesy na různá témata.¹³³ Toto období však netrvalo dlouho, po únoru 1948 podlehl kulturní a společenský život v obci jednotně a centrálně řízenému dozoru komunistické strany a její ideologii.¹³⁴

To, že byl kulturní život v Bohuňovicích velmi bohatý, dokládá i fakt, že v období let 1900 až 1941 zde existovaly tři divadelní soubory – odbor Národní jednoty, Sokol a Orel. Mezi spolky panovala zdravá rivalita a předháněly se, kdo zahraje lépe. Divadelní hry byly velice oblíbenou zábavou místních. Bohužel i divadelnictví se stalo nepohodlným vládnoucímu

¹³⁰ BUREŠOVÁ, Jana. *Paměti obcí Bohuňovice, Moravská Loděnice a Trusovice*, s. 32-33.

¹³¹ BUREŠOVÁ, Jana. *Bohuňovice - Dějiny obce*. s. 313.

¹³² Tamtéž. s. 65.

¹³³ BUREŠOVÁ, Jana. *Bohuňovice – dějiny obce*, s. 254.

¹³⁴ Tamtéž, s. 257.

režimu a koncem 50. let divadelní činnost v obci ustala. Tehdejší slávu ochotnického divadla již se v Bohuňovicích nepodařilo obnovit.¹³⁵

Ač byl kulturní život v Bohuňovicích přerušen dvěma světovými válkami a následně podřízen komunistické ideologii, podařilo se místním až do současnosti dochovat některé lidové tradice, zvyky a obyčeje, a to buď bez přerušení, jako je velikonoční klapání klapačů, nebo obnovené matičky a tříkrálová sbírka.

Jak uvádí paní Grúzová a pan Cenk, na pořádání tradičních akcí v Bohuňovicích se převážně podílí některý z místních spolků, jako jsou např. SDH Bohuňovice a Trusovice, dobrovolná Charita Bohuňovice, bohuňovická farnost, Klub setkávání seniorů, sokol, Centrum zdraví, Zahrádkáři a další. Obec Bohuňovice se na konání akcí nepodílí organizačně, ale každoročně poskytuje organizacím příspěvky a dotace na konání akcí ze svého rozpočtu.

Bohuňovické „matičky“

„Jedná se o nábožensko-folklorní zvyk spadající svým původem pravděpodobně až do barokní doby“.¹³⁶ Tato slavnost je součástí oslav křesťanských Velikonoc a představuje ukřižování a zmrtvýchvstání Ježíše Krista a oslavu Matky Pána Ježíše. Paní Grúzová při svém pátrání po historii vzniku konání slavnosti matiček v Bohuňovicích objevila ve farní kronice farnosti bohuňovické stručný popis slavnosti z roku 1888, kde se uvádí, že konání této lidové pobožnosti bývalo ještě před rokem 1852. Další konkrétní zmínka o konání slavnosti matiček pochází z roku 1912. V průběhu let byly matičky několikrát přerušeny nebo zakázány, když se staly nepohodlnými vládnoucím režimům. Přerušeny byly v období 2. světové války, po válce obnoveny, ale roku 1956 zakázány, konaly se opět v období uvolnění v letech 1969 až 1971, ale poté byly opět zakázány. V bohuňovické farnosti byly matičky v plném rozsahu obnoveny v roce 1990. Tato slavnost se dochovala jen ve dvou farnostech, z nichž jedna je právě ta bohuňovická.¹³⁷

Na Bílou sobotu bývají matičky oděny do slavnostních smutečních černých šatů doplněných bílou chovačkou, která symbolicky představuje plátno, do kterého byl ukřižovaný Ježíš Kristus zabalen. Matičky zpravidla nosí i černé punčochy a boty a na hlavě mají svátečně uvázané bílé hanácké šátky s potiskem. V neděli oblékají matičky dlouhé bílé šaty, černé hanácké šátky a bílé chovačky. Matičky z Laštan od roku 1969 oblékají v neděli hanácké kroje. Mládenci po oba dny nosí černý oblek s bílou košilí a bílé rukavičky, v sobotu nosí černou kravatu. Vždy chodí dva páry mládenců a matiček reprezentující svou část vesnice, dva páry

¹³⁵ GRÚZOVÁ, Anna. Kulturní život v obci Bohuňovice a Moravská Loděnice. *Lidová kultura na Hané*. s. 118-119.

¹³⁶ BUREŠOVÁ, Jana. *Paměti obcí Bohuňovice, Moravská Loděnice a Trusovice*. s. 39.

¹³⁷ GRÚZOVÁ, Anna. *Historie a současnost slavnosti „Matiček“*. s. 8.

za Moravskou Loděnici, dva páry za Bohuňovice a Trusovice, tzn. jeden pár za Bohuňovice a jeden za Trusovice a dále do bohuňovického kostela přichází další dva páry mládenců a matiček za Lašťany.¹³⁸ Ukázka slavnostního sobotního a nedělního oděvu matiček a mládenců je k vidění na obrázcích č. 10. a 11.

Obrázek č. 10. Matičky v Bohuňovicích. Slavnostní sobotní oděv matiček a mládenců
(Zdroj: https://bohunovice.cz/assets/File.ashx?id_org=643&id_dokumenty=8745)

Obrázek č. 11. Matičky v Bohuňovicích. Slavnostní nedělní oděv matiček a mládenců
(Zdroj: https://bohunovice.cz/assets/File.ashx?id_org=643&id_dokumenty=8745)

¹³⁸ GRÚZOVÁ, Anna. *Historie a současnost slavnosti „Matiček“*. s. 9-10.

V Bohuňovicích slavnost začíná na Bílou sobotu podvečerní bohoslužbou v kostele sv. Jana Křtitele. V závěru mše požádá matička z Bohuňovic pana faráře o vydání křížů, podle tradice slovy „*Velebný pane, prosíme Vás o vydání sv. kříže Pána Ježíše Krista, který za nás bičován, trnám korunován a ukřižován byl*“. Poté matičky „na paměť zrady Krista vyplácí Jidášovu odměnu 30 stříbrných do připravené misky“.¹³⁹

Z kostela odchází celkem tři průvody, v jejichž čele jdou matičky s křížem zabaleným v chovače, po stranách doprovázeny mládenci s korouhvemi, hudbou, věřícími a dalšími účastníky slavnosti. Loděničtí se vydávají ke kapliče do Moravské Loděnice, Bohuňovičtí a Trusovičtí ke kapliče do Trusovic a Lašťanští do Lašťan. U kapliček jsou pak kříže a korouhve nazdobeny věncem z bílých květin a bílými stuhami a uloženy do kapliček, jen v Moravské Loděnici se ukládá kříž do domu matičky. Matičky si dále připraví pro účastníky nedělního průvodu voničky, tj. rozmarýn, krušpánek nebo myrtu a také ozdobí paškál a poté se všichni rozejdou do svých domovů připravit se na další den.¹⁴⁰

Následujícího rána na Boží hod velikonoční se celé procesí opět shromáždí u kapliček. Matičky přichozí ozdobí voničkou, nabízena je čtvrtka slivovice a sladké pohoštění od rodin účastnících se matiček a mláďenců. V danou hodinu se průvod seřadí, v čele s matičkami a mláďenci. „Jedna matička nese ozdobený kříž a druhá ozdobený paškál, tato také knězi připíná voničku. Oba mláďenci nesou korouhve. Dále se řadí děti, muzikanti a ostatní účastníci průvodu.“ Nedaleko kostela celé procesí zastaví a vyčkává příchodu pana faráře, který v doprovodu ministrantů a za zvuku kostelních zvonů jde každému z průvodů naproti, když je mu připnuta vonička, odvádí celý průvod do kostela. V kostele matičky předají kříž a paškál panu faráři a ministranti je umístí do připravených svícňů a stojanů, kříže do stojanu na levou stranu oltáře, paškál pak na pravou. Mláďenci poté zasunou nazdobené korouhve do lavic v centrální uličce. Všechny tři symboly zůstávají pak na svých místech celé období Velikonoc až do Nanebevstoupení Páně, tj. 6 týdnů po Velikonocích. Po ukončení mše odchází pan farář s matičkami a mláďenci před kostel. Po tradičním fotografování se v průvodu za doprovodu hudby vydávají do své části obce na slavnostní oběd, pohoštění a společné povídání.¹⁴¹ Jak doplňuje paní Grúzová, od roku 2022 připravuje obec Bohuňovice pro všechny účastníky slavnosti z Bohuňovic, Trusovic a Moravské Loděnice slavnostní oběd ve školní jídelně.

Tato slavnost matiček je nábožensky a kulturně velmi významná, o čemž svědčí i fakt, že byla na základě nominace Olomouckým krajem zařazena do nehmotného kulturního dědictví

¹³⁹ GRÚZOVÁ, Anna. *Historie a současnost slavnosti „Matiček“*. s. 9.

¹⁴⁰ Tamtéž. s. 10.

¹⁴¹ Tamtéž. s. 10-11.

ČR a ministerstvem kultury schválena 21. prosince 2017 jako nemateriální statek tradiční lidové kultury v České republice s názvem „Velikonoční slavnosti Maticěk a Ježíškových maticěk na Hané“.¹⁴² Za obec Bohuňovice se na přípravě podkladů podílela paní Bc. Mgr. Anna Grúzová, DiS., která je zároveň spoluorganizátorkou oživení tohoto zvyku v Bohuňovicích v roce 1990, a jak sama dodává, doposud se aktivně podílí na udržování této významné slavnosti.

Chození s jedličkou

Paní Grúzová vzpomíná na další z velikonočních zvyků, který se v Bohuňovicích snaží uchovat, a to je chození s jedličkou. Tento zvyk se v Bohuňovicích udržuje téměř bez přerušení a v současné době je dochovaný už jen v pár obcích v oblasti Hané.¹⁴³

Chození s jedličkou je dívčí koleda, na kterou se vydávají dívky každoročně v dopoledních hodinách na Smrtnou neděli, což je dvě neděle před Velikonocemi. Děvčata a jejich maminky si pár dní dopředu musí připravit jedličku, tzn. do horního patra jehličnatého stromku umístí nazdobenou panenku a větvičky pak ozdobí barevnými stuhami a kvítky z papíru. Děvčata chodí jednotlivě nebo po skupinkách po obci, navštěvují své příbuzné a známé. Zpívají nebo recitují báseň a do toho jedličkou točí, po bohuňovicku „švrdlají“, za odměnu dostanou sladkosti.¹⁴⁴

Na básničku, kterou v Bohuňovicích při této koledě děvčata recitují, zavzpomínala paní Grúzová. Ta si ji sama pamatuje z dob, kdy na koledu chodívala jako, malé děvče:

*„Má milá jedličko, červená růžičko,
vyber sobě z růže květ, který sama budeš chtět.
Já už jsem si vybrala, který jsem chtěla.
Smrtná neděle za sklem seděla,
seděla jsem seděla u svatého Jiří.
Svatý Jiří vstává, zemi odemyká,
aby tráva rostla, tráva zelená, fiala modrá,
všelijaké kvítí na věneček vítí.
Ó Maria, ó Maria, kdes tak dlouho byla,
šátečkem, lístečkem jsem se utírala,*

¹⁴² BUREŠOVÁ, Jana. *Bohuňovice – dějiny obce*. s. 374-375.

¹⁴³ *Velikonoční zvyky v naší vesnici: Chození s jedličkou* [online]. Bohuňovický zpravodaj 2/2023. s. 7. [cit. 28-10-2023]. Dostupné z: https://bohunovice.cz/assets/File.ashx?id_org=643&id_dokumenty=8745

¹⁴⁴ GRÚZOVÁ, Anna. *Historie a současnost slavnosti „Maticěk“*. s. 28.

*plet' bábo věnce naší Kateřince,
já bych ráda pletla, ale nemám kvítí,
za horama kamení, až se hora plamení,
za horama kvítí, až se hora svítí.
Bílá paní chodí, v bílé sukni stojí,
ona do ní sáhne, zlatý klíč vytáhne.“*

Velikonoční klapání

Tento lidový zvyk se v Bohuňovicích téměř bez přerušení dochoval až do dnešní doby. Spočívá v tom, že menší chlapci z vesnice v době od Zeleného čtvrtku do Bílé soboty chodí po vesnici a klapou dřevěnými klapači, což je jako náhrada za zvony. Oznamují tak lidem v obci že „zvony odletěly do Říma“, aby tak zdůraznily smutek z umučení Krista.¹⁴⁵

Klapači chodí vesnicí vždy na velikonoční čtvrtek v poledne a navečer, následně pak v pátek ráno, v poledne a navečer. Obchůzky končí v sobotu v poledne tzv. „vyklapáváním“, vybíráním finančních příspěvků klapačům. V sobotu večer se opět rozeznějí zvony.¹⁴⁶

Velikonoční pondělí

Na Velikonoční pondělí dopoledne vychází tradičně chlapci a muži s pomlázkami na obchůzky po obci. Navštěvují ženy a dívky s koledou a šlehají je pomlázkami, aby zůstaly krásné a zdravé po celý rok. Kromě malovaného vajíčka dostávají malí koledníci různé laskominy a dospělí muži štamprličku slivovice. Tento zvyk v Bohuňovicích přetrvává dodnes.¹⁴⁷ A jak dodává s úsměvem paní Grúzová „*mládenci a muži se této možnosti dopouštět se beztrestného násilí na ženách jistě jen tak nevzdají*“.

Svátek svatého Floriána

Oslavy svátku svatého Floriána, patrona hasičů pořádá Sbor dobrovolných hasičů obce (SDH) každoročně v květnu. Svátek svatého Floriana připadá na 4. května, kdy si připomínáme jeho úmrtí. Oslavy každoročně začínají průvodem za doprovodu hudby od hasičské zbrojnice do kostela sv. Jana Křtitele v Bohuňovicích, kde probíhá Mše svatá za hasiče.¹⁴⁸

¹⁴⁵ GRÚZOVÁ, Anna. *Historie a současnost slavnosti „Matiček“*. s. 30.

¹⁴⁶ *Velikonoční zvyky v naší vesnici: Klapání* [online]. Bohuňovický zpravodaj 2/2023. Obec Bohuňovice. s. 7. [cit. 28-10-2023]. Dostupné z: https://bohunovice.cz/assets/File.ashx?id_org=643&id_dokumenty=8745

¹⁴⁷ *Velikonoční zvyky v naší vesnici: Pondělí velikonoční* [online]. Bohuňovický zpravodaj 2/2023. Obec Bohuňovice. s. 9. [cit. 28-10-2023]. Dostupné z: https://bohunovice.cz/assets/File.ashx?id_org=643&id_dokumenty=8745.

¹⁴⁸ *Pěkný nedělní den sv. Floriana patrona hasičů* [online]. Bohuňovický zpravodaj 2/2013. Obec Bohuňovice. s. 17. [cit. 28-10-2023]. Dostupné z: https://bohunovice.cz/assets/File.ashx?id_org=643&id_dokumenty=1966.

Jak vzpomíná starosta SDH pan Cenkl, byla tato tradice započata v roce 1991, kdy získali hasiči prapor a ten byl slavnostně vysvěcen v místním kostele. Po mši se pak průvod přesouval zpět k hasičské zbrojnici, kde se konal den otevřených dveří. Od roku 2013 se průvod a všichni účastníci slavnosti po nedělní mši přesouvají na hřiště, kde jsou k vidění ukázky techniky a zásahů. Pro děti jsou připraveny různé atrakce a soutěže. Součástí je také bohaté občerstvení.

Pálení čarodějnic

O obnovení této lidové obyčejové tradice se dle slov pana Cenkla pokouší SDH. V roce 2022 se první pálení čarodějnic uskutečnilo v předvečer oslav sv. Floriana, a to 30. dubna na hřišti. Sešla se zde spousta dětí v kostýmech čarodějů a čarodějnic.

V roce 2023 se stala součástí oslav sv. Floriana doprovodná akce nazvaná pod názvem „Rej strašidel“, a to vzhledem k tomu, že oslavy sv. Floriana a klasické pálení čarodějnic se datumově nesešly. Děti tak nebyly připraveny o kostýmové hrátky, které předchozí rok zaznamenaly velký úspěch.¹⁴⁹ Jak uvádí pan Cenkl, SDH se budou se snažit pro velký úspěch s touto tradicí pokračovat.

Adventní věnečky

Tuto tradici započala v roce 1997 dobrovolná Charita Bohuňovice, jejíž členkou je i paní Grúzová. Na první adventní neděli se roznáší občanům starším 80 let posvěcené adventní věnce s přáním všeho dobrého k nadcházejícím svátkům. Mnozí občané na adventní věnečky už nedočkavě čekají. V roce 1997 členky charity a dobrovolníci vyrobili 40 ks věnců, v roce 2019 už to bylo 112 kusů. Jak paní Grúzová upřesňuje, adventních věnců se vyrábí čím dál víc, takže členkám dobrovolné charity již pomáhají i mnozí dobrovolníci z obce. Tato tradice se stala velmi oblíbenou, a to především z důvodu radosti, kterou tak charita přináší starším spoluobčanům.¹⁵⁰

Mikulášské nadílky

Konají se každoročně bez přerušení již po mnoho let. V předvečer svátku sv. Mikuláše chodí obcí Svatý Mikuláš s anděly a čerty a navštěvují děti, za básničku, či písničku hodným dětem rozdávají balíčky se sladkostmi. Zlobivé děti jsou kárány za prohřešky, jejichž soupis je sepsán ve zlaté knize, děti se diví, „jak to Mikuláš všechno ví“.¹⁵¹ Pro upřesnění dodává paní

¹⁴⁹ *Rej strašidel a oslavy svátku sv. Floriana* [online]. Bohuňovický zpravodaj 2/2023. Obec Bohuňovice. s. 13. [cit. 28-10-2023]. Dostupné z: https://bohunovice.cz/assets/File.ashx?id_org=643&id_dokumenty=8745.

¹⁵⁰ *Adventní věnečky* [online]. Bohuňovický zpravodaj 4/2020. Obec Bohuňovice. s. 15. [cit. 28-10-2023]. Dostupné z: https://bohunovice.cz/assets/File.ashx?id_org=643&id_dokumenty=6285.

¹⁵¹ GRÚZOVÁ, Anna. Zvyky o vánočním čase. *Hanácký kalendář 2009*. s. 116.

Grúzová, že dříve chodíval jako sv. Mikuláš dospělý muž, v dnešní době chodí za Mikuláše, anděly a čerty většinou starší děti.

Vánoce

Tradice adventního rozsvěcování vánočního stromu byla v Bohuňovicích zavedena v roce 2013. Součástí této tradice se stalo vystoupení dětí z mateřské a základní školy v Bohuňovicích a pěveckého sboru, dále malé adventní trhy s prodejem výrobků s vánoční tematikou a na zahřátí nechybí vánoční punč. Od roku 2016 probíhá soutěž o nejlepší vánoční nápoj.

Vzhledem k tomu, že se tradice rozsvícení vánočního stromečku stávala čím dál oblíbenější a účastní se jí rok od roku více lidí, bylo v roce 2019 stranou od frekventované silnice vybráno nové místo u Centra zdraví, kde byl zasazen nový vánoční strom – jedlička. V roce 2021 byl tento strom pojmenován Jitule. Toto jméno zvítězilo ve veřejné anketě, je to jméno starostky, která se přičinila o jeho zasazení.¹⁵² Jak upřesňuje paní Grúzová, stále se zdobí a rozsvěcuje i strom původní, ale veškeré aktivity související s touto slavností pak probíhají u stromu nového.

Tři králové

Na tříkrálovou koledu se chodívalo v Bohuňovicích již před válkou. Tři krále představovali mládenci v převleku králů, kteří se přišli poklonit Ježíši Kristu. Koledníci zpívali koledu „*My tři králové jdeme k vám...*“.¹⁵³ Poté byla tradice přerušena.

Tříkrálová tradice byla v Bohuňovicích obnovena roku 2001. V tomto roce obcí chodilo celkem šest skupinek tříkrálových koledníků. Každým rokem jsou koledníci požeňáni v místním kostele sv. Jana Křtitele. Do roku 2008 přijížděli do Bohuňovic Tři králové na koních, jak můžeme vidět na obr. č. 12., s průvodem koledníků projeli obcí a zahájili takto koledování. Rok od roku koledníků přibývá. Skupinky koledníků, tj. dětí v doprovodu dospělé osoby se každoročně rozejdou po obci, zastavují dům od domu, zpívají tříkrálovou koledu a do kasičky vybírají příspěvky na pomoc potřebným.¹⁵⁴ Tříkrálový průvod koledníků je zachycen na obr. č. 13.

¹⁵² Jméno vánočního stromu [online]. Bohuňovický zpravodaj 4/2021. Obec Bohuňovice. s. 31. [cit. 28-10-2023]. Dostupné z: https://bohunovice.cz/assets/File.ashx?id_org=643&id_dokumenty=7215.

¹⁵³ GRÚZOVÁ, Anna. Zvyky o vánočním čase. *Hanácký kalendář 2009*. s. 116.

¹⁵⁴ *Tříkrálová sbírka* [online]. Bohuňovický zpravodaj 4/2020. Obec Bohuňovice. s. 14. [cit. 28-10-2023]. Dostupné z: https://bohunovice.cz/assets/File.ashx?id_org=643&id_dokumenty=6285.

Obrázek č. 12. Příjezd Tří králů do Bohuňovic v r. 2008
(Zdroj: https://bohunovice.cz/assets/File.ashx?id_org=643&id_dokumenty=6285)

Obrázek č. 13. Tříkrálový průvod obcí v r. 2009
(Zdroj: https://bohunovice.cz/assets/File.ashx?id_org=643&id_dokumenty=6285)

5.2 Zaniklé tradice, zvyky a obyčejy v obci Bohuňovice

Stínání berana

Tato tradice typická pro hanácký venkov probíhala vždy na velikonoční hody. V Bohuňovicích bylo zaznamenáno poslední stínání v roce 1868. Tradice spočívala v tom, že mládenci na ověnceném voze v doprovodu hudby vozili berana, kterého pak v hostinci stínal přední selský chlapec.¹⁵⁵

Honění krále

Tradice dochovaná do 19. století, kdy se ještě pěstoval len a konopí. Zpracované konopí a len bylo odváženo do sběrný ve Šternberku. V domácím prostředí se pak předlo pro vlastní potřebu. Veselice se pak konala na ostatkové (masopustní) pondělí, kdy probíhalo tzv. zasazování. Chasa, tj. sloužící děvečky a pacholci si volili svého starostu. Zasazování spočívalo v tom, že v hospodě se srazily stoly k sobě a na ně se položilo dnem vzhůru tolik talířů, kolik bylo na vesnici svobodných děvčat. Ty pak zasedly ke stolu a nenápadně vložily pod talíř peníz, pak všechna děvčata odešla ven. Chlapci peníze posbírali, zaplatili muziku a pití, odsunuli stoly a s děvčaty tančili. Třetího dne s maškarami v koších na zádech chodili po venku za doprovodu hudby. Na smrtnou neděli všichni mladí ustrojili slaměného hasťoše a se zpěvem ho šli k potoku utopit.¹⁵⁶

Obchůzky dráteníků a řezníků

Zaniklým zvykem obce byly obchůzky dráteníků a řezníků. Dráteníci obcházeli vesnici a nabízeli opravářské práce, u toho vyvolávali „*Drátovat hrnce hej*“. *Dále po vsi chodili řezniční chasníci s velkým psem a holí a volali „Tele na prodej*“.¹⁵⁷

Stavění máje

Jak vzpomínají paní Grúzová a pan Cenk, konala se tato oslava každoročně na hřišti. Tuto akci pořádal Sokol Bohuňovice. V posledních letech se májka z důvodů častých krádeží ani nestavěla a tato slavnost probíhala už jen jako Májová zábava. V době pandemie onemocnění covid-19 byla tato zábava zrušena a doposud nedošlo k jejímu oživení.

Oslavy mistra Jana Husa

Konaly se pravidelně v červenci, tato vzpomínková akce byla spojována s tzv. tábory lidu, tj. shromáždění občanů s proslovem o Husově významu zpravidla některého z učitelů,

¹⁵⁵ BUREŠOVÁ, Jana. *Bohuňovice – dějiny obce*. s. 382.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ Tamtéž.

který promlouval v národně pokrokovém duchu.¹⁵⁸ Paní Grúzová se přistěhovala do Bohuňovic v roce 1968 a na tuto slavnost si nepamatuje. O tom, kdy byla slavnost zrušena, nebyla dohledána žádná zmínka.

Hanácké dožínky

Zmínka o konání této slavnosti v době první republiky byla zaznamenána v srpnu 1920, tuto slavnost organizovala bohuňovická Národní jednota. Zpěvy na slavnost cvičil a řídil varhaník místního kostela pan J. Stelibský.¹⁵⁹

Další zmínka o konání této slavnosti je z roku 1957, kdy dožínky pořádal Svaz žen z Trusovic. Byl uspořádán průvod s vozem a koňmi, ženy šly v hanáckých krojích. Po skončení průvodu se na hřišti odehrávala zábava.¹⁶⁰ Další zmínky o konání této slavnosti nebyly nalezeny.

Zvyky a obyčeje o vánočním čase

Zvyky o vánočním čase, které se v Bohuňovicích dodržovaly před téměř osmdesáti, devadesáti lety, přiblížila paní Grúzová, tyto taktéž publikovala ve svém článku pro Hanácký kalendář 2009. Jak sama říká „*Tradice našich předků by neměly vymizet. Je to jakési propojení minulosti s budoucností v čase přítomnosti*“.¹⁶¹

Vánoční zvyklosti sepsala paní Grúzová ze vzpomínek pamětníků. Některé zvyklosti v průběhu času již zanikly, ale některé se v mnoha domácnostech předávají z generace na generaci a stále se udržují:

- o adventu se chodilo na roráty (adventní mše), na cestu se svítilo svíčkou nebo lampičkou,
- na sv. Barboru dávala děvčata do vázy větvičku třešně nebo zlatého deště, pokud do Štědrého dne rozkvetl, říkalo se, že se dívka do roka vdá,
- Lucie chodívala po obci před druhou světovou válkou, a to 13. prosince k večeru, zaťukala na okno a děti se schovávaly, ty neposlušné by dostaly vařechou,
- na Štědrý den, který byl postní, se nejedlo, kdo vydržel nejíst mohl za odměnu spatřit zlaté prasátko - většinou to nikdo nevydržel a prasátko se neukázalo,
- tradičním štědrovečerním jídlem byla hrachová polévka a kadlátková máčka s chlebem, po večeři následovala vánočka s medem a lipovým čajem,
- s první hvězdou okolo 16. hodiny se chodilo na koledu, u každého domu koledníci zazpívali a dostali výslužku – cukroví, jablka, ořechy, perníčky, buchty, koláče aj.

¹⁵⁸ BUREŠOVÁ, Jana. *Bohuňovice – dějiny obce*. s. 134.

¹⁵⁹ Tamtéž. s. 129.

¹⁶⁰ Tamtéž. s. 272.

¹⁶¹ GRÚZOVÁ, Anna. Zvyky o vánočním čase. *Hanácký kalendář 2009*. s. 114.

S koledníky chodil obecní posel v kožichu s velkou putnou na zádech, troubil na roh a do putny dostával výslužku – maso, mouku, cukroví aj.

- stromeček byl ozdoben jablky, ořechy, šiškami, kostkami cukru zabalenými v barevných papírcích, cukroví, pusinky nebo po domácku vyrobené štolverky“ (cucací špalky),
- aby děti neujídaly cukroví, vyhrožovalo se jim Šperechtou, která jim udělá díрку do břicha, pokud budou ujídat, největším mlsounům udělala Šperechta na břichu černé kolečko,
- večer o Štědrém dnu se házelo papučí, špička směřující ke dveřím značila, že dotyčná osoba do roka odejde z domu,
- třáslo se bezem a říkala se říkanka: „*Třesu, třesu bez, ozvi se mi pes, kde můj milý večerí dnes*“,
- jak daleko doplula lodička ze skořápky ořechu se svíčkou, tak daleko se usuzovalo, že se majitel skořápky dostane do světa,
- rozkrojené jablíčko s hvězdičkou znamenalo zdraví, křížek nemoc,
- „tlouklo se na kurník se slepicemi, když se ozval kohout, značilo to, že se dotyčná osoba vdá nebo ožení“,
- za každé roční období se rozlouskl jeden ořech, celkem tedy čtyři, kvalita jádra předvídala „spokojenost v životě v daném období“,
- loupala se jablka, aby slupka zůstala v celku, ta se pak hodila za hlavu a vytvořený tvar písmene předpovídal jméno ženicha,
- z ulitých tvarů při lití olova se usuzovalo, co se stane v dalším roce,
- dívky daly na lavici kousek vánočky, ten, který snědl přivolaný pes jako první, ta se měla jako první vdát.¹⁶²

¹⁶² GRÚZOVÁ, Anna. Zvyky o vánočním čase. *Hanácký kalendář 2009*. s. 114-116.

6 Jívová

Při tvorbě této kapitoly bylo vycházeno z dostupné literatury, pramenů a informací o dění v obci, které byly doplněny a upřesněny o poznatky získané z rozhovorů s paní Marií Kalhousovou, paní Boženou Vosolovou, paní Annou Barvířovou a paní Ludmilou Šnirychovou (dále jen pamětnice obce). Všechny dámy jsou aktivními členkami Seniorského klubu Jívová a jsou rodilé Jívovanky, pouze paní Kalhousová se do Jívové přistěhovala v roce 1946 ve svých dvou letech s rodiči z Valašska. Je tak jednou z mnoha obyvatel, kteří byli po odsunu Němců na Jívovou dosídleni. Rozhovor probíhal v tělocvičně základní školy v Jívové, kde se tyto dámy každé pondělí účastní seniorského cvičení. Všechny dámy byly plné optimismu a s radostí odpovídaly na otázky k danému tématu a zavzpomínaly tak na sváteční tradice a zvyky v jejich domovech a v jejich obci. Všechny odpovědi byly zaznamenány a doplněny do níže uvedených podkapitol.

Obec Jívová se nachází asi 12 km východně od města Šternberka a asi 20 km na severovýchod od Olomouce. V současnosti zde žije 648 obyvatel.¹⁶³

Obec vznikla na pradávnné cestě z Olomouce přes Dolany směrem k Moravskému Berounu a dále pak k Bruntálu a Opavě o níž je zmínka již k roku 1220 (tzv. Jívovská cesta). Z roku 1269 pak pochází první zprávy o vsi Jívová, která byla původně majetkem kláštera Hradiska. V polovině 14. století náležela k hradu Tepenci, který nechal vybudovat císař Karel IV. z důvodu ostražky okolí kolem důležité cesty. V roce 1406 připadla ves kartuziánskému klášteru v Dolanech. Za husitských válek ves zpustla a byla znovu osídlena až v polovině 16. století. Od roku 1782 patřila Jívová náboženskému fondu a v roce 1825 ji koupil hrabě Saint Genois. Od roku 1850 je Jívová samostatnou obcí. V letech 1938-1945 byla obec součástí okupovaných Sudet. Vzhledem k tomu, že obec ležela na národnostní hranici mezi českou oblastí Hané a německým horským krajem Jeseníků, byl národnostní původ obyvatelstva převážně německý. Po roce 1945 a odsunu Němců byla Jívová znovuosídlena českým obyvatelstvem.¹⁶⁴

Dominantou obce Jívová je barokní farní kostel sv. Bartoloměje z první poloviny 18. století, který je vyzdoben freskami barokního malíře Jana Kryštofa Handkeho. Tento kostel patří k vyhlášeným poutním místům severní Moravy. Dalšími z památek jsou dvě mohutná

¹⁶³ Počet obyvatel v obcích k 1.1.2023 [online]. ČSÚ. [cit. 08-06-2023] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112023>.

¹⁶⁴ FIALA, Karel. *Šternbersko napříč časem 1850-1945*. s. 94.

sousoší z 19. století umístěná na návsi – kamenný kříž se sousoším Kalvárie z roku 1836 a socha sv. Floriána z roku 1867.¹⁶⁵

6.1 Tradice, zvyky a obyčeje v obci Jívová

Až do začátku první světové války se na Jívové dodržovaly některé ze starých lidových tradic spojených většinou s církevním rokem, tyto tradice ale pomalu ustupovaly a vedle ustálených tradic o Velikonocích, Vánocích nebo kácení máje se oslavovaly spíše německy pěstované tradice jako byl na Jívové masopust a slunovrat.¹⁶⁶ Se zahájením druhé světové války byla kultura omezena na minimum, tradice nahrazovaly různé nacistické oslavy, srazy, cvičení, školení a pohotovostní služby.¹⁶⁷

Po roce 1946, kdy došlo po odsunu Němců na Jívové k téměř úplné výměně obyvatelstva, byly všechny starší tradice přerušeny, některé se pak začaly vracet, což bylo převážně zásluhou katolické církve, zejména to byly Bartolomějské hody, Boží tělo, kácení máje, oslavy silvestra. Po roce 1948 až do převratu byl kulturní život v obci podřízen komunistické ideologii, větší zájem zaznamenalo pouze místní kino a ve velkém se pořádaly taneční zábavy a plesy.¹⁶⁸

Po převratu v roce 1989 stále více pozornosti začaly zasluhovat Bartolomějské hody. Nadále se pořádalo kácení máje, taneční zábavy, plesy, karnevaly. Byly obnoveny různé zvyklosti a svátky církevního roku, i když ty se někdy setkávaly s menším zájmem. Byl obnoven svátek matek a pro děti prosincové mikulášské nadílky.¹⁶⁹

Jak upřesňují pamětnice obce, tak na pořádání tradic v této malé obci má zásluhu především obec ve spolupráci se Základní a mateřskou školou v Jívové, s Římskokatolickou farností Jívová nebo s některým z místních spolků, jako je např. Seniorklub Jívová, SDH Jívová a TJ Sokol Jívová.

Bartolomějské hody

Tato oblíbená tradice se v obci Jívová plně obnovila v roce 1985, pravidelně je pořádána na konci srpna, kdy na 24. den připadá svátek sv. Bartoloměje, patrona jívovského kostela.¹⁷⁰ Hody se konají na náměstí za kostelem a součástí hodů je tradiční jarmark se spoustou stánků

¹⁶⁵ Program rozvoje obce Jívová na období 2022-2027 [online]. Mikroregion Šternbersko. 2022. s. 27. Dostupné z: https://www.obcejivova.cz/assets/File.ashx?id_org=6140&id_dokumenty=6139.

¹⁶⁶ BARTOŠ, Josef a Stanislava KOVÁŘOVÁ. *Dějiny obce Jívová*. s. 56.

¹⁶⁷ Tamtéž. s. 63.

¹⁶⁸ Tamtéž. s. 77.

¹⁶⁹ Tamtéž. s. 85.

¹⁷⁰ Tamtéž. s. 81-82.

s různými výrobky, pouťové atrakce, kolotoče, živá hudba a v poledne se podává tradiční „hodová kačena“ dle původních receptů. V odpoledních hodinách probíhá slavnostní bohoslužba v kostele. V předvečer hodů probíhá na náměstí hodová zábava s živou hudbou.¹⁷¹

Pamětnice dodávají, kolik bylo na vesnici slávy, když se hody konaly. Hody byly vždy hojně navštěvované, všichni se veselili, tančili při muzice, pro děti byly připravené kolotoče a různé atrakce. Na tyto hody se mimo místní sjíždí z Německa i bývalí rodáci, aby se podívali „domů“. Navštěvují domy, které museli po válce opustit.

Velikonoce

Také na Jívové se po celá období udržují velikonoční tradice, které neupadly v zapomnění ani mezi dvěma světovými válkami a následně ani v období komunistického režimu.

Jak probíhá na Jívové Velikonoční pondělí popsaly pamětnice obce – po vsi chodívají chlapi a šlehají ženy a dívky pomlázkou, většinou vlastnoručně vyrobenou. Ženy a dívky je za to obdarovávají malovanými vejci. Když byly pamětnice malé, vzpomínají, že „mrskačka“ bývala daleko více prožívaná, chlapi chodili po všech staveních a děvčata barvila až 50 vajec. V dnešní době již koledníci chodí spíš po příbuzných a známých, a kromě vajec dostávají i různé sladkosti. V předvečer Velikonočního pondělí probíhá na Jívové „Pomlázková zábava“. V kostele svatého Bartoloměje se v tomto čase pravidelně konají velikonoční bohoslužby a koncerty.

Kácení máje

Další z tradic, která je po celá období v obci udržována je kácení máje. Jak vzpomínají pamětnice obce na tuto slavnost si pamatují od malička, začátkem května je u kulturního domu vztyčena máj, ke konci května pak probíhá kácení máje. V dřívějších dobách nastrojili a zapřáhli za koně velký alegorický vůz, na vsi se mu říkalo „Platoňák“, na který zasedly maškary a hudebníci, část maškar šla v průvodu za vozem. Od roku 1980 koně vystřídal nazdobený traktor. Takto se jelo dědinou a za doprovodu hudby se zvalo na kácení máje, průvod také zastavoval auta a kolemjdoucí a vybíraly se peníze. U kulturního domu pak probíhá vlastní kácení máje, nejprve za velké legrace je máj kácena dřevěnou pilou nebo sekerou, nakonec je máj skácena normální pilou a poté nastává boj o vršek máje. Součástí slavnosti bývá

¹⁷¹ Obec Jívová, Kronika obce Jívová 1946-2020.

občerstvení, probíhá tombola, kolo štěstí a netradiční hry, hraje hudba, večer zpravidla následuje taneční zábava, tzv. májová veselice.¹⁷²

Pálení čarodějnic

Obnovená tradice probíhá od roku 2009. Součástí této tradice je průvod v čarodějnických maskách, vatra, občerstvení a různé soutěže pro děti, tradičně je akce ukončena ohňostrojem. Tuto především dětmi obnovenou tradici obnovila a organizuje ji ZŠ a MŠ Jívová a probíhá na střelnici za Jívovou.¹⁷³

Mikulášské nadílky

Původní první oslava „dědy Mráze“ se konala 20. prosince 1952 v sále místního kina, účinkovala na ní školní mládež, a byla zde nápadná neúčast rodičů i dětí z řad katolíků.¹⁷⁴

Tato oslava byla od následujícího roku vystřídána tradiční mikulášskou nadílkou pro děti. Součástí této tradice byl vždy bohatý mikulášský kulturní program se spoustou soutěží a písniček s mikulášskou a vánoční tematikou. Pamětnice obce dodávají, že Senior klub Jívová každoročně spolupracuje s obcí a základní i mateřskou školou v Jívové na mikulášských nadílkách. Pro děti je nachystán program a dílničky, kde jsou připraveny aktivity, které připomínají staré zvyky a obyčeje – děti zdobí perníčky, pečou jidáše, malují různá vánoční přání, zdobí jablíčka a spoustu dalších věcí. Poté následuje nadílka od sv. Mikuláše, čertů a andělů, ti stateční za nadílku řeknou i básničku nebo zazpívají.

Vánoce

První veřejná oslava Vánoc po válce se konala 25. prosince 1945 v sále sokolovny, a to pietní vzpomínkou na nezvěstné děti z Lidic a vánoční nadílkou pro české děti. Všechny děti byly poděleny šatstvem a cukrovinkami. Nadílka byla provedena prostřednictvím sokola a skutečný dárcе šatstva neměl být znám, to však v některých vzbudilo dojem, že tento humánní a pietní akt je politickým záměrem a nabádali děti k neúčasti. Slavnost nakonec vyzněla v pravém duchu přátelství většiny osídlenců.¹⁷⁵

Další veřejná vánoční setkání se nekonala, až v roce 2006 byla obnovena tradice vánočního setkání u vánočního stromu na návsi na začátku adventních svátků a jeho slavnostní rozsvícení. Od roku 2008 předchází rozsvícení vánočního stromu tradiční adventní koncert jívovského pěveckého sboru a dětí ze základní a mateřské školy v kostele. Poté se všichni

¹⁷² Tamtéž. s. 185.

¹⁷³ Obec Jívová, Kronika obce Jívová 1946-2020.

¹⁷⁴ Tamtéž. s. 17.

¹⁷⁵ Tamtéž. s. 18.

přesunou na náves ke slavnostnímu rozsvícení stromu. Součástí této slavnosti je i „Ježíškova pošta“, kdy si děti ke stromečku nosí přání pro Ježíška a hází je do připravené schránky. Oblíbeným zvykem je i zpívání koled. Na zahřátí je pro všechny účastníky připraven tradiční vánoční punč, který dokresluje tuto příjemnou vánoční atmosféru.¹⁷⁶

Oblíbeným vánočním zvykem v obci je i půlnoční mše, která se konala na Štědrý den o půlnoci v kostele, od roku 2008 se tato slavnostní mše koná ve 22 hodin. Tento ustálený zvyk je občany Jívové hojně navštěvovaný.¹⁷⁷

Na vánoční zvyklosti z dob svého dětství vzpomínají pamětnice obce:

- Štědrý den byl normální pracovní den, dopoledne se pracovalo a odpoledne se chystalo na večeri,
- tradovalo se, že pokud děti chtějí vidět zlaté prasátko, nesmí až do večere jíst,
- nepralo se a nevěšelo prádlo, aby nebyl v domě smutek a neštěstí,
- vyráběly se vánoční ozdoby, např. řetězy z barevných papírků, těmi se pak zdobil vánoční stromeček, dále se stromeček zdobil sušeným ovocem a ořechy,
- před večerí chodily děti krmit ptáčky, v tu dobu bývávalo na Jívové tolik sněhu, že trvalo, než se děti někam prohrabaly, rodiče pak měli čas na přípravu večera,
- před večerí se dětem podával oplatek s medem,
- na štědrovečerní večeri se podávala fazolová polévka nebo kyselice, bramborový salát (obyčejný, bez majonézy) a rybí filé,
- po večeri se krájela jablíčka, hvězdička znamenala zdraví po celý rok,
- lilo se olovo, podle tvaru se usuzovalo, co dotyčného v dalším roce čeká,
- házelo se bačkorou, špička ke dveřím znamenala, že osoba, která házela, do roka opustí dům,
- po večeri se rozdávaly dárky, především to bylo oblečení a knížky,
- o půlnoci se chodilo do kostela na půlnoční mši.

Silvestr

Silvestrovské zábavy byly v obci tradiční a přetrvávaly vyjma válečných let od nepaměti. K oslavám se lidé scházeli v sokolovně, která byla v letech 1958-1960 přestavěna na kulturní dům. Součástí oslav byla silvestrovská taneční zábava s občerstvením.¹⁷⁸

¹⁷⁶ Obec Jívová, Kronika obce Jívová 1946-2020.

¹⁷⁷ Tamtéž.

¹⁷⁸ Tamtéž.

Poslední leč

Tato lokální tradice spočívající v taneční plesové zábavě je pořádána pravidelně od roku 1978 Mysliveckým sdružením Jívová (posléze Honebním společenstvem Jívová). Každoročně se této vyhlášené tradice účastní velký počet pozvaných hostů. K tanci hraje živá hudba, z tomboly si může výherce odnést divočáka, srny, zajíce, bažanty, lovecké potřeby a dorty.¹⁷⁹

Pamětnice doplňují, že kromě této plesové zábavy, která byla nejvíc nóbl a nejvíc navštěvovaná, se v obci vždy konala spousta dalších různých zábav a tancovaček, jako byly kateřinská, silvestrovská, štěpánská, pomlázková, májová, aj.

6.2 Zaniklé tradice, zvyky a obyčeje v obci Jívová

Trhy

Tradiční týdenní a výroční trhy byly v Jívové pořádány na základě udělení privilegia z roku 1581. Výroční trhy (jarmarky) se konávaly vždy první pondělí před svatodušními svátky (letnicemi) a v pondělí před sv. Bartolomějem (24. srpna), který byl patronem místního kostela. Pravidelný týdenní trh byl stanoven na pondělí. Od roku 1732 na žádost radních došlo ke změně termínu konání trhů; první trh se pak konal na svátek Kristova Nanebevzetí a druhý na den sv. Bartoloměje, začínaly po ukončení dopolední bohoslužby. Přeložení trhů na dny církevních svátků se neosvědčilo, a tak roku 1789 byly trhy opět přeloženy – první jarmark se konal ve středu před Kristovým nanebevzetím, druhý zůstal na sv. Bartoloměje, pokud tento den nepřipadal na neděli, to se pak konal jarmark následující den. Od roku 1847 mohla obec pořádat další dva výroční trhy, a to ve čtvrtek před Květnou nedělí a ve čtvrtek po Neposkvrněném početí P. Marie.¹⁸⁰ Až do roku 1911 byly na základě starých privilegií pořádány čtyři výroční trhy (jarmarky) a pravidelné pondělní trhy. Posléze zájem o tyto trhy opadl a došlo k jejich zániku, a to především z důvodu, že v obci již fungovalo pět obchodů se smíšeným zbožím, tři kramáři, čtyři prodejci tabáku a spolkový konzum, založený zdejšími dělníky.¹⁸¹

Masopust

Tato tradice se na Jívové udržovala od nepaměti. Oslavě masopustu předcházela celá série nedělních tanečních zábav. Do pozadí tato tradice ustoupila před první světovou válkou, byla nahrazena karnevaly a plesy jednotlivých spolků.¹⁸²

¹⁷⁹ Obec Jívová, Kronika obce Jívová 1946-2020. s.185.

¹⁸⁰ BARTOŠ, Josef a Stanislava KOVÁŘOVÁ. *Dějiny obce Jívová*. s. 31-33.

¹⁸¹ Tamtéž. s. 43.

¹⁸² Tamtéž. s. 56.

Oslava slunovratu

Tato německy udržovaná tradice se konala většinou ve večerních hodinách 21. června. Jedním z bohatě udržovaných zvyků bylo zapalování vatry za městečkem. Tento svatojánský oheň se zapaloval na kopci a oslavoval vrchol sil slunce, přírody i lidí.¹⁸³

Pamětnice si jako děti vybavují, jak jako malé děti koukaly z oken na vatry zapálené v dálce na pastvinách. Z těchto vzpomínek můžeme usuzovat, že tato oslava v obci zanikla někdy počátkem padesátých let 20. století.

Vítání jara

Jednalo se lokální jívovský zvyk, kdy se o Velikonočním pondělí vyjíždělo na koních do polí k přivítání jara. Tento zvyk se udržel do roku 1945.¹⁸⁴

Velikonoční klapání

O konání tohoto velikonočního zvyku nebyly v dostupné literatuře dohledány žádné informace. Pouze pamětnice obce vzpomínají, že tento lidový zvyk byl v obci udržován. Klepači přestali klapat zhruba v šedesátých letech 20. století.

Boží tělo

Tato tradice je popsána ze vzpomínek pamětnic obce. Jde o církevní slavnost, která se řídila datem Velikonoc, padesát dní po velikonoční neděli končila doba velikonoční. Následovala neděle Nejsvětější Trojice a čtvrtek po ní byl vyhrazen slavnosti Těla a krve Páně (Boží tělo).¹⁸⁵ Jednalo se o procesí, které vycházelo z kostela na náves, před knězem s monstrancí šly družičky v bílých šatech a věncích a z proutěného košíčku vyhazovaly kvítky pivoněk. V procesí šli také radní, sedláci, členové spolků, učitelé, školáci aj. Okna domů, kudy šel průvod, zdobily obrazy svatých, svíce a květiny. Na návsi byly zřízeny čtyři oltáře do čtyř světových stran, které procesí obcházelo a u každého oltáře se zpívaly začátky ze všech čtyř evangelií, probíhaly modlitby a udělovalo se požehnání. Tato tradice zanikla na Jívové v druhé polovině padesátých let z důvodu silného tlaku komunistického režimu proti církvi.¹⁸⁶

¹⁸³ BARTOŠ, Josef a Stanislava KOVÁŘOVÁ. *Dějiny obce Jívová*. s. 56.

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*. s. 235.

¹⁸⁶ BARTOŠ, Josef a Stanislava KOVÁŘOVÁ. *Dějiny obce Jívová*. s. 78.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo přiblížit živé a zaniklé tradice, zvyky a obyčeje na Šternbersku. V úvodu práce jsme si nejprve vymezili pojmy tradice, obyčej, zvyk, festivita/slavnost a lokální kultura. V další kapitole byla charakterizována oblast mikroregionu Šternbersko – jeho geografická poloha a stručný historický vývoj. Vzhledem k tomu, že jsme od dětství obklopeni různými tradicemi, ale spousta z nás už v dnešní době nepátrá po jejich vzniku a významu, zkrátka je jen nějakým způsobem dodržujeme, přiblížili jsme si ve třetí kapitole původ nejvýznamnějších svátků roku. Jedná se o svátky jako je masopust, Velikonoce, filipjakubská noc a pálení čarodějnic, dožínky, svátek sv. Martina, advent, Vánoce, silvestr, Nový rok a Tři krále. Představili jsme si stručně historii těchto svátků a tradice, které se k těmto svátkům váží a dále také zvyky a obyčeje s nimi spjaté. V posledních třech kapitolách jsme si ve vybraných obcích na Šternbersku, kterými jsou Šternberk, Bohuňovice a Jívová, dohledali tradice patřící k nejvýznamnějším svátkům roku a s nimi související zvyky a obyčeje, které se přenesly do současnosti těchto obcí. Přiblížili jsme si jejich podobu v historii a v současnosti daných obcí, jejich zobecněné prožívání, udržování a obnovování. Byly dohledány i tradice lokální, specifické a významné pro danou obec a tradice již zaniklé. U daných obcí jsme si přiblížili i podporu obcí a aktivity různých organizací a spolků na zachování a obnově předmětných tradic. Hlavně díky nim neupadly některé z tradic v zapomnění.

Při tvorbě práce byly použity informace z odborné literatury zaměřující se obecně na slavnosti v české lidové kultuře, na tradice zvyky a obyčeje, a také z literatury autorů, kteří se zabývali lokálními dějinami a mimo jiné i touto tematikou. Pro ověření zjištěných informací o tradicích, zvycích a obyčejích byly dále využity místní kroniky a periodika.

Celá práce je teoretického charakteru bez praktické části. Vlastní výzkum nevelkého rozsahu byl proveden formou polostrukturovaných rozhovorů s pamětníky z obcí. Pamětníci byli dotazováni na vzpomínky, vybavující se jim v souvislosti s tradicemi, zvyky a obyčejí v jejich bydlišti. Cílem bylo získání doplňujících informací v přirozeném prostředí dotazovaných. Rozhovory s jednotlivými respondenty probíhaly v poklidné atmosféře. Respondenti odpovídali na připravené otázky, které doplňovali o své vlastní prožitky, tyto byly následně zapracovány do kapitol, které se věnují živým i zaniklým tradicím, zvykům a obyčejům v daných obcích. Účelem těchto rozhovorů bylo pouze upřesnit a doplnit informace zjištěné z dostupných pramenů.

Předkládaná bakalářská práce může sloužit jako podklad pro pedagogy ve vzdělávací oblasti Rámcového vzdělávacího programu pro základní školy (RVP ZV) Člověk a společnost,

ve vzdělávacím oboru Výchova k občanství v rámci učiva 2. stupně ZŠ – naše škola; naše obec, region, kraj; naše vlast a kulturní život obec, region, kraj; naše vlast a kulturní život a může být i podkladem pro další regionální výzkumy zabývající se touto tematikou.

Jak jsem v úvodu práce uvedla, jedním z důvodů výběru tématu této bakalářské práce byl můj zájem dovědět se více o tradicích, zvycích a obyčejích, o jejich původu a významu. Díky této práci jsem získala ucelený přehled o tématu nejen v obecné rovině, ale především o místních tradicích, zvycích a obyčejích, a jejich proměnách v historii a jejich podobě v současnosti ve vybraných obcích na Šternbersku, které mi byly doposud neznámé. Bylo zajímavé sledovat, jak se dokáží přenést a udržovat některé z tradic, zvyků a obyčejů napříč generacemi až po současnost. Velmi poučná pro mě byla práce s odbornou literaturou a bádání v kronikách a místních periodikách. Nejvíce inspirativní však pro mě byly rozhovory s pamětníky, kteří této práci dali něco výjimečného a osobitého, něco, co v žádné literatuře nenaleznete. Díky této práci jsem si také uvědomila, že v dnešní době je potřeba obrovské nadšení, ochota, kreativita, spolupráce obcí, školských zařízení, místních organizací a spolků, a především také spousta času a nemalých finančních prostředků, aby mohly být tradice udržovány. Při rozhovoru s paní Grúzovou, mě překvapilo, jaký mají v dnešní době organizátoři slavnosti „matičky“ v Bohuňovicích, která je nábožensky a kulturně velmi významnou akcí, problém sehnat protagonisty matiček a mládenců. Dle mého názoru bychom měli hlavně v dětech od útlého věku vzbuzovat zájem o tradice, protože právě děti by měly být jejich pokračovateli. Kulturní tradice nás obklopují od dětství, zasahují do našich každodenních životů, vytváří naši národní identitu a vyvolávají v nás pocit sounáležitosti. Neměli bychom proto dopustit, aby se tradice, které se váží nejen k našemu regionu, vytratily a upadly v zapomnění. I v dnešním uspěchaném světě bychom měli umět zpomalit, zamyslet se a najít si dostatek času na uchování těch nejvýznamnějších svátků roku a udržení tradic, zvyků a obyčejů s nimi spojených.

Seznam zdrojů:

Písemné prameny

Bohuňovický zpravodaj. Bohuňovice: Obec Bohuňovice, 2012-. Dostupné také z: <https://www.bohunovice.cz/bohunovicky%2Dzpravodaj/ds-1040/p1=6105>.

Obec Jívová, Kronika obce Jívová 1946-2020.

Šternberské listy: zpravodaj města. Šternberk: Město Šternberk: 2006-. Dostupné z: <https://www.sternberk.eu/>.

Zemský archiv v Opavě, Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv obce Bohuňovice, Š 1-12, Pamětní kniha obce Bohuňovice, 1732-1933.

Zemský archiv v Opavě, Státní okresní archiv Olomouc, fond Městský národní výbor Šternberk, Š 1-3, poř.č. 1, Pamětní kniha města Šternberka 1250-1950.

Zemský archiv v Opavě, Státní okresní archiv Olomouc, fond Městský národní výbor Šternberk, Š 1-3, poř.č. 2, Kronika města Šternberka II., 1951-1970.

Zemský archiv v Opavě, Státní okresní archiv Olomouc, fond Městský národní výbor Šternberk, Š 1-3, poř.č. 3, Kronika města Šternberka, 3. díl, 1971-1979.

Zemský archiv v Opavě, Státní okresní archiv Olomouc, fond Městský národní výbor Šternberk, Š 1-3, poř. č. 4, Kronika města Šternberka, 4. díl, 1980-1986.

Zemský archiv v Opavě, Státní okresní archiv Olomouc, fond Městský úřad Šternberk, Š 1-163, poř. č. 1, Kronika města Šternberka, díl 5., 1987-1995.

Zemský archiv v Opavě, Státní okresní archiv Olomouc, fond Městský úřad Šternberk, Š 1-163, poř. č. 2, Kronika města Šternberka, díl 6., 1996-2004.

Rozhovory s respondenty

BARVÍŘOVÁ Anna, nar. 1951, obyvatelka obce Jívová, členka Seniorklubu Jívová

CENKL Zbyněk, nar. 1970, obyvatel obce Bohuňovice, starosta SDH Bohuňovice

GRÚZOVÁ Anna, Mgr., Bc., DiS., nar. 1944, obyvatelka obce Bohuňovice, organizátorka slavnosti bohuňovických matiček a taktéž badatelka zabývající se historií slavnosti matiček, autorka odborných článků a publikací, kronikářka obce

KALHOUSOVÁ Marie, nar. 1944, obyvatelka obce Jívová, členka Seniorklubu Jívová

ŠEBESTOVÁ Anežka, nar. 1935, obyvatelka města Šternberka

ŠNIRYCHOVÁ Ludmila, nar. 1952, obyvatelka obce Jívová, členka Seniorklubu Jívová

VOSOLOVÁ Božena, nar. 1943, obyvatelka obce Jívová, členka Seniorklubu Jívová

ZLAMAL Vilém, Mgr., nar. 1944, obyvatel města Šternberka

Použitá literatura

- BARTOŠ, Josef a Stanislava KOVÁŘOVÁ. *Dějiny obce Jívová*. Jívová: Obecní úřad, 1999. ISBN 80-238-5047-4.
- BUREŠOVÁ, Jana. *Bohuňovice - dějiny obce*. I. vydání. Olomouc: Trinity art s.r.o. pro obec Bohuňovice, 2022. ISBN 978-80-904847-9-5.
- BUREŠOVÁ, Jana. *Paměti obcí Bohuňovice, Moravská Loděnice a Trusovice*. Olomouc: DANAI, 1998. ISBN 80-85973-35-9.
- CENKLOVÁ, Věra. *Velikonoční slavnosti na Hané: matičky a Ježíškovy matičky, vynášení Pánbučka*. Vydání I. Olomouc: Olomoucký kraj, 2020. ISBN 978-80-7621-026-4.
- CIDLINA, Tomáš a ŘEZÁČ, Roman. *Zapomenuté lidové tradice a zvyky Českolipska*. V České Lípě: Vlastivědné muzeum a galerie, 2019. ISBN 978-80-86319-34-6.
- DRÁPALA, Daniel. *Výroční obyčeje, zvyky a slavnosti*. Praha: Česká národopisná společnost, 2014. *Lidová kultura v pracích dopisovatelů České národopisné společnosti*. ISBN 978-80-905273-3-1.
- FIALA, Karel; MACKOVÍKOVÁ, Monika; DOSTÁL, Adam a JAROLÍMEK, Oskar. *Šternbersko napříč časem: 1850-1945 = Streifzüge durch Sternberg und seine Gegend im Laufe der Zeit*. 2. rozšířené vydání. Šternberk: Šternbersko – občanské sdružení, 2008. ISBN 978-80-904013-1-0.
- GRÚZOVÁ, Anna. *Kulturní život v obci Bohuňovice a Moravské Loděnice. Lidová kultura na Hané: sborník příspěvků ze IV. odborné konference 22.-23. 11. 1995*. 1996, s. 115-119.
- GRÚZOVÁ, Anna. *Zvyky o vánočním čase. Hanácký kalendář*. Olomouc, 2007, **2009**(2007), 114-117.
- HLŮZOVÁ, Vlasta. *Ochotnické divadlo ve Šternberku*. Šternberk: V. Hlůzová, 2012. ISBN 978-80-260-3731-6.
- HLŮZOVÁ, Vlasta. *Stopami paměti jednoho století (mozaika životních příběhů a událostí ze století světových válek)*. Šternberk: vlastním nákladem autora, 2018. ISBN 978-80-270-5020-8.
- HLŮZOVÁ, Vlasta. *Stopami šternberské historie*. Šternberk: V. Hlůzová, 2011. ISBN 978-80-260-0501-8.
- KAŇÁK, Bohdan; KOUDELA, Miroslav a MRACKÝ, Jan. *Šternberk slovem a obrazem*. Olomouc: Arcus, 1996. ISBN 80-901014-2-9.
- KARLOVÁ, Jana. *Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2013. ISBN 978-80-7465-076-5.

PAPAJÍK, David. *Dějiny Šternberka*. Šternberk: město Šternberk, 2022. ISBN 978-80-905873-6-6.

PATERKO, Ladislava. *Naše tradice*. Druhé vydání. Praha: Ladislava Paterko / 5 ze 2, 2017. ISBN 978-80-905531-3-2.

PATOČKA, Jiří a HEŘMANOVÁ, Eva. *Lokální a regionální kultura v České republice: kulturní prostor, kulturní politika a kulturní dědictví*. Praha: ASPI, 2008. ISBN 978-80-7357-347-8.

ŠEVČÍKOVÁ, Hana. *Advent a vánoce na Hané*. Olomouc: Okresní knihovna, 1996. RIOSM. Řada B. ISBN 80-85061-12-0.

ŠEVČÍKOVÁ, Hana. *Velikonoce na Hané*. Olomouc: Okresní knihovna, 1996. ISBN 80-85061-09-0.

VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*. V Praze: Vyšehrad, 2015. Kulturní historie. ISBN 978-80-7429-627-7.

On-line zdroje

Dětský velikonoční jarmark na hradě [online]. Státní hrad Šternberk. [cit. 15-09-2023]. Dostupné z: <https://www.hrad-sternberk.cz/cs/cs/akce/8397-detsky-velikonocni-jarmark-na-hrade-sternberk>.

Divoký masopust [online]. Novinky.cz. [cit. 14-08-2023]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/historie-divoky-masopust-krutost-sex-a-tucne-hody-40311748>.

Hromniční pouť [online]. Římskokatolická farnost Šternberk. [cit. 18-02-2023]. Dostupné z: <https://www.farnoststernberk.cz/hromnicni-pout>.

Jidáše [online]. Novinky.cz. [cit. 20-10-2023]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/tag/jidase-66110>.

Liturgický rok [online]. Biskupství Českobudějovické. [cit. 12-10-2023]. Dostupné z: www.bcb.cz/zivotni-udalost/liturgicky-rok/.

Masopust. [online]. České nápady.cz. [cit. 14-08-2023]. Dostupné z: <https://www.ceskenapady.cz/masopust-cnp-1110-9330.html>.

Masopust-historie-tradice. [online]. Denik.cz. [cit. 14-08-2023]. Dostupné z: <https://www.denik.cz/hobby/masopust-historie-tradice.html>.

Masopustní veselí. [online]. Základní škola Dr. Hrubého. [cit. 09-09-2023]. Dostupné z: <https://www.zshrubeho.cz/skola/z-nasi-skoly/masopustni-veseli-na-zs-dr-hrubeho-348cs.html?ftresult=Masopust>.

Masopustní veselí oživilo centrum Šternberka. [online]. Město Šternberk. [cit. 09-09-2023]. Dostupné z: <https://www.sternberk.eu/aktuality/aktuality/masopustni-veseli-ozivilo-centrum-sternberka-833cs.html?ftresult=masopust>.

Obyčejová tradice. [online]. Lidová kultura.cz. [cit. 09-03-2023]. Dostupné z: <https://www.lidovakultura.cz/lidova-kultura/lidova-kultura-v-cr/lidova-kultura-nematerialni-heslar/obycejova-tradice/>.

Počet obyvatel v obcích k 1.1.2023 [online]. ČSÚ. [cit. 08-06-2023]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112023>.

Popeleční středa-základní informace [online]. Víra.cz. [cit. 20-10-2023]. Dostupné z: <https://www.vira.cz/texty/glosar/popelecni-streda-zakladni-informace>.

Program rozvoje mikroregionu Šternbersko na období 2023-2029. [online]. Mikroregion Šternbersko. 2022. [cit. 09-03-2023]. Dostupné z: http://www.mikroregion-sternbersko.cz/assets/File.ashx?id_org=101476&id_dokumenty=1817.

Program rozvoje města Šternberk na období 2020-2025. [online]. Mikroregion Šternbersko. 2020. s. 77. Dostupné z: https://www.sternberk.eu/modules/file_storage/download.php?file=3031dada%7C69&inline=1.

Program rozvoje obce Jívová na období 2022-2027 [online]. Mikroregion Šternbersko. 2022. s. 27. Dostupné z: https://www.obcejivova.cz/assets/File.ashx?id_org=6140&id_dokumenty=6139.

Svatomartinské prohlídky hradu Šternberk [online]. Státní hrad Šternberk. [cit. 20-09-2023]. Dostupné z: <https://www.hrad-sternberk.cz/cs/akce/30391-svatomartinske-prohlidky-hradu-sternberk>.

Svatý Martin [online]. Šternberské listy 12/2013. s. 10. Dostupné z: https://www.sternberk.eu/modules/file_storage/download.php?file=fc43bfe9%7C292&inline=1.

Sv. Martin projel Šternberkem [online]. Olomoucký deník. [cit. 15-09-2023]. Dostupné z: https://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/sv-martin-projel-sternberkem-s-nim-sel-zastup-lidi-s-lampiony-20161111.html.

Tradice. [online]. Multimediální česká otevřená encyklopedie: Multimediaexpo.cz. [cit. 07-06-2023]. Dostupné z: <http://www.multimediaexpo.cz/mmecz/index.php/Tradice>.

Tři králové. [online]. České tradice.cz. [cit. 14-08-2023]. Dostupné z: <https://cesketradice.cz/kcmb/>.

Vánoční prohlídky hradu Šternberk [online]. Státní hrad Šternberk. [cit. 20-09-2023]. Dostupné z: <https://www.hrad-sternberk.cz/cs/akce/18550-vanocni-prohlidky-hradu-sternberk-2023>.

Veřejná databáze [online]. ČSÚ. [cit. 08-06-2023] Dostupné z:
[https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-](https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=RSO14&z=T&f=TABULKA&katalog=30829&pvokc=65&pvoch=7110)

[objekt&pvo=RSO14&z=T&f=TABULKA&katalog=30829&pvokc=65&pvoch=7110.](https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=RSO14&z=T&f=TABULKA&katalog=30829&pvokc=65&pvoch=7110)

Výroční obyčeje na Moravě – tradice a současnost. Terminologie. [online]. Muni.cz.
[cit. 09-03-2023]. Dostupné z:

[https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/ff/js19/mapa_obyceje/web/pages/terminologie.html.](https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/ff/js19/mapa_obyceje/web/pages/terminologie.html)

Základní informace o Šternberku. [online]. Město Šternberk. [cit. 18-06-2023]. Dostupné z:

[https://www.sternberk.eu/o-sternberku/.](https://www.sternberk.eu/o-sternberku/)

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Lenka Lhotská
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	doc. Mgr. Antonín Staněk, Ph.D.
Rok obhajoby:	2024

Název práce:	Živé a zaniklé tradice, zvyky a obyčeje na Šternbersku
Název v angličtině:	Living and lost traditions, habits and customs in the region of Šternberk
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá živými a zaniklými tradicemi, zvyky a obyčeji na Šternbersku. V úvodu práce jsou vymezeny pojmy tradice, zvyk, obyčej, festivity/slavnost a lokální kultura. V druhé kapitole je charakterizován mikroregion Šternbersko, jeho geografická poloha a historický vývoj. Třetí kapitola popisuje nejvýznamnější svátky roku, jejich původ a význam a tradice, zvyky a obyčeje s nimi spjaté. Další kapitoly přibližují samotné živé a zaniklé tradice, zvyky a obyčeje v obcích Šternberk, Bohuňovice a Jívová a jejich proměny v historii a současnosti těchto obcí.
Klíčová slova:	Šternberko, tradice, zvyk, obyčej, slavnost, kultura, Šternberk, Bohuňovice, Jívová
Anotace v angličtině:	The bachelor's thesis deals with living and lost traditions, habits and customs in the region of Šternberk. In the introduction to the work, the terms tradition, habit, custom, festivity/celebration and local culture are defined. The second chapter describes the micro-region of Šternberk, its geographical location and historical development. The third chapter describes the most important holidays of the year, their origin and meaning, and the traditions, habits and customs

	associated with them. The next chapters provide an overview of the living and lost traditions, habits and customs and in the municipalities of Šternberk, Bohuňovice and Jívová and their changes in the history and present of these municipalities.
Klíčová slova v angličtině:	The region of Šternberk, tradition, habit, custom, celebration, culture, Šternberk, Bohuňovice, Jívová
Přílohy vázané v práci:	Ilustrace, mapy
Rozsah práce:	72 s.
Jazyk práce:	Český jazyk